

Latvijas Universitāte
Sociālo zinātņu fakultāte
Socioloģijas nodaļa Sociālā darba profesionālā
Studiju programma

4. kursa studente
Stud. Apliecības Nr. SocD 020028

Anete Uljane

Attieksme pret mobingu skolēnu un skolotāju vidū

Diplomdarbs

Ar savu **parakstu apstiprinu, ka Diplomdarbs**
vai tā daļas nav izmantotas citās mācību programmās.

Studenta paraksts:

Zinātniskais vadītājs: docente I. Jansone

Zinātniskā vadītāja paraksts:

Rīga

2006

Saturs

Ievads.....	2
1. Mobinga fenomena raksturojums.....	5
1.1. Mobinga iedalījums.....	6
1.2. Mobinga rašanās cēloņi.....	7
1.3. Mobinga sekas.....	10
1.4. Ekrāna un videospēļu vardarbības saistība ar agresijas līmeni.....	11
2. Darbs ar mobingu skolā.....	16
2.1. Pozitīvas skolas vides veidošana.....	17
2.2. Mobinga rašanās iemeslu novēršana.....	19
2.3. Mobinga atklāšana.....	21
2.4. Darbs ar akūto mobingu.....	22
2.5. Skolotāja, skolēna un vecāku loma.....	29
2.6. Sociālā pedagoga darbs ar bērniem un vecākiem.....	31
3. Skolēnu un skolotāju attieksme pret mobingu un tā risināšanu.....	35
3.1. Metodoloģija.....	35
3.2. Mobinga izplatība skolās.....	36
3.3. Visbiežākie mobinga izpausmes veidi.....	40
3.4. Kam vajadzētu risināt mobinga problēmas.....	43
Secinājumi.....	48
Nobeigums.....	50
Izmantotās literatūras saraksts.....	52
Anotācija.....	53
Pielikumi	

Ievads

Katram skolēnam skola ir būtiska ne tikai kā zināšanu ieguves vieta, bet arī vide, kurā viņi satiekas ar saviem vienaudžiem, mācās veidot kontaktus un atrast savu vietu starp skolas biedriem. Pēc ģimenes skola ir otrs nozīmīgākais socializācijas institūts, kur bērns apgūst sabiedrības normas, vērtības un gaidas. Skolā šī sabiedrība ir vienaudži, starp kuriem valda savi noteikumi un prasības. Tas, kādas attiecības bērnam izveidojas ar skolas biedriem, ietekmē arī viņa vēlmi apmeklēt vai neapmeklēt skolu. Kā zināms, skolasbiedru atstumtība ir viens no skolas neapmeklēšanas iemesliem, kam savukārt var sekot klaiņošana un pat noziedzība.

Saskaņā ar Eiropas Komisijas Balto grāmatu izglītības galvenais uzdevums ir palīdzēt katram attīstīt viņa spējas un pilnveidoties. Zināšanu un prasmju apguvei jānotiek kopā ar rakstura izveidi, redzesloka paplašināšanu un atbildības uzņemšanos sabiedrībā. Arī izglītības dokumentos tiek atzīts, ka izglītībai jābūt vērstai uz personības attīstību. Taču mūsdienu sabiedrībā pastāv problēma, kas kavē personības attīstības gaitu – daļai skolēnu ir augsts agresivitātes līmenis. Agresija ir nopietns traucēklis ne vien skolēnu saskarsmē ar vienaudžiem, skolotājiem un vecākiem, kas rada uzvedības problēmas, bet tā ir bīstama parādība, ka pastiprinoties var novest cilvēku līdz vardarbībai un noziegumam.

Pēc autores domām, katrā skolā var sastapties ar tādu problēmu kā ilgstoša fiziskā un emocionālā vardarbība – mobings. Arvien biežāk plašsaziņas līdzekļos parādās informācija par vardarbību bērnu vidū. Lai parādītu vardarbības aktualitāti mūsdienās, ievadā apkopoti publicistikas materiāli par šo jautājumu.

Rietumos pēdējos divdesmit gados arvien straujāk pieaug bērnu vardarbība. 1998. gada martā divi 11 un 13 gadus veci zēni bez izskaidrojama iemesla nogalināja 15 cilvēkus. Viņu „varoņdarbu” ir mēģinājuši vai plānojuši atkārtot dažādu ASV pilsētu skolēni, reģistrēts arī pirmais gadījums, kad bruņotu uzbrukumu, iešaujot ar revolveri plecā klases biedrenei, skolā veikusi 14 gadus veca meitene. Kopš tā laika līdzīgu slepkavu vilnis ir pāršalcis visu Ameriku, mazākā intensitātē arī citas valstis (*Kučinskis, 2000, 262*).

2001. gada sākumā 11 gadus vecs zēns Springfildas pilsētas kinoteātrī nodūris ar dūrienu kaklā savu vienaudzi, pirms tam viņi esot redzēti strīdamies pie videospēļu automāta (*Diena, 2001. gada 5. februārī*).

Vardarbības vilnis ienāk arī Latvijā. 2000. gada nogalē divi pusaudži savainoti ar pneimatiskajiem ieročiem (*Diena, 2000. gada 3. novembris*). Latviju pāršalca nepatīkama vēsts, ka 2001, gada 21. janvārī, izdarot 4 dūrienus ar nazīti paralēlklases skolēns sadūra 8. klases skolēnu. Nelaieme notikusi pusdienas pārtraukumā skolas garderobē, un abu zēnu strīdi jau bija risinājušies iepriekš. [3: 6 – 9]

Šādus gadījumus varētu aprakstīt vēl un vēl, tomēr pietiek jau ar šiem dažiem, lai saprastu, ka bērnu un jauniešu vidū ļoti izplatīta problēma ir vardarbība. Autoresprāt sabiedrībai, skolotājiem un atbildīgajām institūcijām nav jāgaida, lai notiktu kas tik šokējošs, lai pievērstos vardarbības problēmas risināšanai. Atliek vairāk pievērst uzmanību skolēnu attiecībām, konfliktiem un radīt labvēlīgu vidi, lai šādi konflikti tiktu risināti.

Sarežģītās ekonomiskās situācijas rezultātā valstī joprojām ir aktuāla iedzīvotāju maznodrošinātība, bezdarbs, alkoholisms, morālā degradācija, kas ietekmē bērnu un pusaudžu vērtīborientāciju un uzvedību.

Tomēr skolās ir atšķirīgs viedoklis par to, vai šīs problēmas risināšanā vajadzētu iesaistīties skolotājiem un sociālajiem pedagogiem, vecākiem, vai tā ir jārisina skolēniem pašiem savā starpā. Pēc autores domām, daudzviet tas ir atkarīgs no pedagogiem; vai viņi redz sev iespējas un nepieciešamību risināt šīs problēmas.

Diplomdarba mērķis: noskaidrot skolēnu un skolotāju attieksmi pret mobingu skolās.

Lai sasniegtu mērķi, ir izvirzīti sekojoši uzdevumi:

1. Raksturot jēdzienu „mobings”;
2. Aprakstīt mobinga cēloņus un sekas;
3. Raksturot skolas lomu darbā ar mobingu;
4. Izpētīt skolēnu un skolotāju attieksmi pret šo problēmu un tās risināšanu;

Teorētiskais pamatojums:

- Uzvedības modifikācijas teorija/ Biheiviorisms (Džons Watsons). Saskaņā ar kuru cilvēku uzvedību kontrolē notikumi, kas notiek apkārtējā vidē. Galvenās idejas: Cilvēka psiholoģiskā daba ir viņa uzvedība, ko viņš iemācās pateicoties ārējiem uzvedības pastiprinātājiem, stimuliem; šo uzvedību ir iespējams mainīt.

- Sociālās iemācīšanās teorija. Tās pārstāvji uzsver, ka domāšanas procesi ietekmē uzvedību; domāšanas procesus var vadīt un mainīt. Cilvēks atkārti iemācīto uzvedību; to var mainīt trenējot vēlamu uzvedību tikmēr, kamēr viņš to ir apguvis.

Metodes:

1. Teorētiskās literatūras analīze;
2. Kvantitatīvs pētījums – Āgenskalna Valsts Ģimnāzijas, Limbažu 3. vidusskolas un Kultūras vidusskolas skolēnu aptauja;
3. Kvalitatīvs pētījums – Āgenskalna Valsts Ģimnāzijas un Limbažu 3. vidusskolas skolotāju intervēšana;

Hipotēze: Mobings ir izplatīta problēma skolēnu vidū un tā risināšanā jāiesaistās gan skolēniem, gan skolotājiem, gan vecākiem.

Diplomdarbu veido trīs nodaļas ar apakšnodaļām, secinājumi, nobeigums. Darbam pievienots izmatotās literatūras saraksts, anotācija, pielikums. Pirmā nodaļa iepazīstina ar mobinga problēmu – tiek aprakstīts definējums, mokinga iedalījums, rašanās cēloņi, sekas un agresijas saistība ar televīzijā un datorspēlēs izplatīto agresiju. Otrajā nodaļā tiek aprakstīta mobinga risināšana skolā – skolas vides veidošana, rašanās iemeslu novēršana, mobinga atklāšana, darbs ar akūto mobingu. Tajā tiek aplūkota arī skolotāja, skolēna un vecāku loma šīs problēmas risināšanā, kā arī sociālā pedagoga darbs ar bērniem un vecākiem. Trešajā nodaļā tiek atspoguļoti pētījumā iegūtie rezultāti, kurā galvenokārt tiek apskatīta skolēnu un skolotāju attieksme pret mobinga izplatību un risināšanu. Pielikumā pievienota anketa un intervijas ar skolotājiem un sociālajiem pedagogiem.

1. Mobinga fenomena raksturojums

„Mobings” ir vārds, kas aizgūts no angļu valodas, bet sevī iekļauj visas šīs negatīvās darbības – apsmiešana, atstumšana, ņirgāšanās, aprunāšana, fiziska un garīga pazemošana un vardarbība. Latviešu valodā ļoti tuvi ir vārdi „vardarbība” (var būt gan fiziska, gan psiholoģiska) un „ņirgāšanās” (ir gan fiziskā, gan verbālā formā). Ja mēs izmantotu vienīgi vārdu „vardarbība”, tad norobežotos no tādām darbībām kā aprunāšana, apsmiešana, izjokošana, bet ja tikai vārdu „ņirgāšanās”, tad neiekļautu psiholoģisko vai emocionālo vardarbību. Mobings ļoti bieži ir tieši verbālā formā, kas, iespējams, var attīstīties līdz vardarbībai, norisinās grupā un ir vērsts pret vienu vai diviem cilvēkiem. [1: 6]

Bergenes Universitātes profesora Dana Olveusa (Olweus) mobinga skaidrojums – mobings veidojas, kad viena vai vairākas personas ilgākā laika periodā tiek pakļautas sistemātiskai, negatīvai rīcībai un attieksmei no līdzcilvēku puses. Jēdziens „negatīva rīcība” skaidrojams kā tīša sāpju un ciešanu izraisīšana otram cilvēkam fiziskā, verbālā vai psiholoģiskā veidā. Šī negatīvā rīcība tiek praktizēta sistemātiski, tas nozīmē, ka cilvēks izjūt to atkārtoti un ilgākā laika periodā. [1: 5]

Būtiski, ka ņirgāšanās gadījumā pastāv spēku disbalanss – vecuma, fiziskā vai garīgā brieduma un spēju atšķirību ziņā. Svarīgi pievērst uzmanību ņirgāšanās jēdzienā ietvertajai frāzei „atkārtoti un ilglaicīgi”, jo ir nepieciešams izslēgt no šīs definīcijas gadījuma rakstura un netīšas negatīvas rīcības, kuras ir vērstas pret personu noteiktā situācijā. [14]

Anatola Pikasa, kas pēta mobinga parādību, skaidro to kā vardarbību, kas norisinās grupā un ir vērstā pret vienu vai divām personām. [1: 5]

Vārds „mobings” sevī iekļauj arī tādas darbības kā apsmiešana, atstumšana, ņirgāšanās, aprunāšana, fiziska un garīga pazemošana un vardarbība. Mobings ir sastopams jebkurā kolektīvā, neskatoties uz to, vai tā ir skola vai darba vieta. [1: 5]

Tā kā mobinga fenomenam var vilkt līdzīgas paralēles ar agresijas izpausmēm un tā ir pētīta daudz senāk un vairāk, tad ieskatu par mobingu var rast arī aprakstos par agresiju. Agresija ir

jebkura mērķtiecīga uzvedība, kuras rezultāts ir kādas personas fiziska vai garīga ievainošana vai īpašuma sabojāšana un iznīcināšana. Uzsvars tiek likts uz mērķi un nodomu. [11: 79]

Arī mobingu raksturo tā izraisītāja mērķis, tomēr autoresprāt mobinga atslēgas vārds ir ilgstošs un sistemātisks, vērsts uz noteiktu personu vai personām. Agresija arī var būt vienreizēja vai pat nejauša, bet par mobingu runā ilgākā laika periodā.

1.1. Mobinga iedalījums

Mobinga izpausmes ir dažādas, tāpēc to var iedalīt vairākos veidos, kas ļauj izprast katras izpausmes ietekmi.

Fiziskais mobings: visas darbības, kas saistītas ar spēka pielietošanu pret otru cilvēku, ir fiziska iespaidošana, sišana, iekautīšana, personīgo mantu iznīcināšana, kniebšana, grūstīšana. Šis mobinga veids ir sastopams visās vecuma grupās. Zēni vairāk pielieto fizisku vardarbību nekā meitenes. Šo veidu ir vienkāršāk atklāt, jo tas notiek, pielietojot fizisku spēku. [1: 6]

Verbālais mobings: vārdiska pazemošana, apsmiešana, izjokošana, aprunāšana, iebiedēšana. Tie ir vārdi, ko kāds skolēns izsaka citam skolēnam ar mērķi pazemot, izsmiet vai izjokot. Šis mobings ir sastopams visās vecuma grupās. Verbālo mobingu var atklāt, novērojot kādu kolektīvu un komunikāciju skolēnu vidū. [1: 6]

Verbālais mobings var izpausties ar citiem saziņas veidiem, kā īsziņām, aprakstītām zīmītēm, grāmatām, draudu vēstulēm un e-pastu. Tas var būt arī žestu formā, ar mīmiku, sejas izteiksmēm, saskatīšanos, sasmaidīšanos. [1: 6]

Izstumšanas jeb klusuma mobings: cilvēks tiek izstumts no grupas, ignorēts, izolēts. Tas notiek tad, kad kādu no klases/ grupas atstumj, ar viņu neviens nerunā, nevēlas draudzēties, apietas tā, it kā viņš/ viņa nebūtu. Šis mobinga veids ir sastopams starp vecākiem bērniem, biežāk starp meitenēm nekā puisiem. Klusuma mobingu ir grūtāk atklāt nekā fizisko vai verbālo, jo viss izskatās it kā būtu kārtībā, taču, iedziļinoties skolēnu attiecībās, var novērot, ka kāds/-a neiesaistās klases aktivitātēs, tiek atstumts/-a un neizjūt piederību kolektīvam. [1: 6]

Pēc autores domām verbālais un klusuma mobings var atstāt vissmagākās sekas personības pašnovērtējumā. Vārdi var visdziļāk aizskart cilvēku, īpaši bērnu. Ja bērns noslēdzas sevī, viņš jūtas viens un nevienam nevajadzīgs, kas var atstāt lielu ietekmi uz viņa turpmākajiem mēģinājumiem dibināt kādas attiecības.

1.2. Mobinga rašanās cēloņi

Lielāko daļu dienas bērni pavada skolā. Mobings ir cīņa par varu un statusu kolektīvā. Diemžēl tas tiek iegūts uz citu bērnu rēķina. Mobinga izraisītāji ir bērnu kodols, divi līdz pieci bērni, kas sev piesaista citus. Mobinga izraisītājiem ir augstāks statuss un vara savu vienaudžu vidū nekā viņu upuriem. Pazemot vienaudzi, skolēns gūst ievērību klasē, iespējams rada bailes citos klasesbiedros, tā gūstot respektu un varu, kas nav gūta pozitīvā vai demokrātiskā veidā. [1: 8]

Dažādu tipu grupās notiek sociālpsiholoģiskie procesi, jo cilvēku vidū veidojas noteiktas attiecības un mijiedarbība, kas nav iespējama bez psiholoģisku fenomenu klātbūtnes. [7: 134]

Autore piekrīt šim apgalvojumam, jo mēs katrs esam atšķirīgi un arī mūsu viedokļi un uztvere nesakrīt, tāpēc bez konfliktiem neiztikt. Jāpiemin, ka mūsu atšķirīgajiem viedokļiem ir arī savas pozitīvās puses, piemēram, apmainoties ar viedokļiem un pat izstrīdoties, var gūt jaunas atziņas. Tomēr tas neattiecas uz tādu rīcību, kas aizvaino otru personu.

Mūsdienu konfliktologi uzskata, ka konflikts nav anomālija sabiedrības dzīvē, bet cilvēku attiecību norma, sociālās dzīves nepieciešams elements, kas ļauj izpausties sociālajai spriedzei, darbīgajai enerģijai, radīt dažāda mēroga sociālas pārmaiņas, sekmēt attīstību. Vācu sociologs R. Darendorfs domā, ka konfliktu pamatā ir cīņa par varu, prestižu, autoritāti. [7: 170]

Neviena no indivīda aktivitātēm nav nejauša. Aiz katras rīcības slēpjas zināms nolūks vai mērķis, un šo fenomenu G. Olports ir akcentējis jau 1950. gadā: „Tiekšanās uz mērķi veido personības būtību.” Pavērojot jebkuru indivīdu, kļūst skaidrs, ka tas tiecas sasniegt mērķus, ko uzskata par svarīgiem sev. „Visa cilvēka rīcība, emocijas un īpašības kalpo vienam un tam pašam mērķim un atklāj viņa centienus pielāgoties savai videi” (R. Dreikurss, 1953. g.). Skolotāji nevar izprast skolēnu uzvedību, nezinot mērķus, uz kuriem tā vērsta. [6: 28]

Jebkāda neapmierinoša uzvedība klasē vai skolā, lai tā būtu sociāla, intelektuāla vai emocionāla, ir vērsta uz vienu no četriem iespējamiem mērķiem, ko uzrādījis R. Dreikurss (1968.g.): [6: 52]

- pievērst uzmanību;
- demonstrēt varu;
- mēģināt atriebties;
- glābties norobežojoties.

Par mobinga upuri var kļūt ikviens bērns. Mobings bieži vien ir vērsts pret vienu vai diviem bērniem klasē. Tie var būt fiziski vājāki, citādi domājoši vai ārēji savādāki bērni, taču tiem nav jāatšķiras no pārējiem, jo par mobinga upuri var būt jebkurš bērns. [1:6]

Mobinga upuru pazīmes:

- jūtīgs, kluss, kautrīgs un mierīgs bērns;
- bērni ar zemu pašnovērtējumu un uzskatiem par sevi, viņiem, iespējams, ir zems statuss klases kolektīvā;
- bērni, kam ir grūtības „likt robežas” pret citu bērnu vērsto uzvedību/ attieksmi pret sevi;
- bērni ar negatīvu attieksmi pret vardarbību – izvairās no strīdiem un sadursmēm;
- bērni, kam nav daudz draugu skolā;
- zēni, kas ir fiziski vājāki;
- bērni, kam ir savādāks ārējais izskats - drēbes, matu krāsa, ķermeņa forma.

Šie bērni biežāk nekā citi kļūst par mobinga upuriem. Ir arī tādi skolēni, kuri izaicina citus skolēnus ar vārdiskām piezīmēm un žestiem un tā izpelnās pret sevi vērstu vienaudžu negatīvo attieksmi. [1: 8 – 9]

Autoresprāt, skolotājiem ir liela nozīme šo pazīmju noteikšanā. Jo skolotāji ir tie, kas visciešāk saskaras ar bērniem stundu laikā, tāpēc viņi nedrīkst palikt vienaldzīgi pret šādiem novērojumiem. Pirmkārt skolotājiem jāiemanto skolēnu uzticība, lai bērni savā problēmā nejustos vieni un bezpalīdzīgi. Pēc autores domām, par mobinga upuri var kļūt jebkurš, kas to pieļauj, tāpēc arī katru šķietami bezpalīdzīgo bērnu var motivēt mēģināt nepieļaut un pretoties pāridarījumiem.

Mobinga izraisītāju var raksturot šādas īpašības:

- agresīva izturēšanās pret apkārtējiem – gan pieaugušajiem, gan vienaudžiem;
- pozitīva attieksme pret vardarbību – fiziska spēka pielietošana, sišana, grūšana. Šie bērni reti izjūt bailes vai nedrošību;

- ir vajadzība dominēt (valdīt) pār citiem cilvēkiem. Ieņem līdera pozīcijas, ir populārāks/-a nekā upuris klasesbiedru vidū;
- šie bērni bieži ir augstās domās par sevi;
- zēni biežāk dara pāri, pielietojot fizisku spēku, meitenes – verbāli un psiholoģiski;
- bērni, kas, iespējams, mājās izjūt šādu attieksmi pret sevi un kuriem ir sociāli grūtāki apstākļi.

Ar bērniem, kuriem ir pastiprināta tieksme pēc vardarbības un agresijas, ir iespējams strādāt individuāli un terapeitiski. [1: 9]

Nevienam skolēnam uzvedības problēmas nav iedzimtas. Tās rodas viņu sociālās un psiholoģiskās attīstības gaitā. Pieaugušo pasaule bērnos izveido zināmu bezpalīdzību, tomēr tai pakāpeniski ir jāizzūd pēc tam, kad ģimenē un skolā bērni sāk atrast savu vietu, sadarboties ar citiem, dodami savu ieguldījumu un saņemdami novērtējumu. Ja šādā veidā bērni piederības izjūtu tomēr neiegūst, viņi sāk tiekties pēc prestiža, īpaša statusa un pārākuma pār citiem, lai pārvarētu savas neatbilstības un mazvērtības izjūtu. [6:42]

Arī autore, spriežot pēc savas pieredzes, var apgalvot, ka piederības izjūta ir svarīga katram bērnam un ja viņš to neizjūt, var sekot protests, kas izpaužas agresijā pret saviem vienaudžiem. Bērnam vairāk kā pieaugušajam ir nepieciešams izjust, ka viņš kādam ir vajadzīgs un ka viņu kaut kur gaida – arī skolā.

Mobinga izraisītāji apzinās, ka tas, ko viņi dara, ir neakceptējams un pretējs uzvedības normām. Tādēļ tie meklē un atrod vainu savā upurī, izaicinot to provocējošā veidā – apsūkājot vai grūstot. [1:9]

Apskatot agresijas cēloņus un izpausmes, ir jāņem vērā arī vecumposma attīstības īpatnības. Runājot par skolēniem, sākot no 5. klases, mūsdienās latviešu un krievu literatūrā tiek lietots dalījums „pusaudži” (no 11 līdz 14 gadiem) un „jaunieši” (no 15 līdz 18 gadiem). Pasaules psiholoģiskajā literatūrā uzsver, ka pusaudžu perioda robežas allaž mainās, jo pubertātes bioloģiskās pārmaiņas caurmērā sākas arvien agrāk, savukārt paiet ilgāks laiks, līdz jaunais cilvēks pabeidz savu izglītību un ir gatavs patstāvīgai, neatkarīgai dzīvei. Ē. Eriksons runā par identitātes krīzi, kura saistīta ar patstāvīgu izvēli. Pusaudzim jāatbild uz diviem jautājumiem: „Kas es esmu?” (profesionālā pašnoteikšanās) un „Kāds es esmu?” (morālā pašnoteikšanās). Angļu psihoterapeits P. Vilsons papildina šo Ē. Eriksona domu, uzsvērdams, ka sociokulturālie

nosacījumi un vērtību struktūras palīdz jauniešiem pielāgot savus meklējumus reālās dzīves prasībām. P. Vilsons min, ka mūsdienās, kad sabiedrības vērtības un ideoloģijas ir ļoti mainīgas, jauniešiem bieži trūkst ārējo orientieru un tādēļ viņam var rasties tendence ierauties sevī. Pat tās ideoloģijas un vērtības struktūras, ko mūsdienu sabiedrība piedāvā, visbiežāk ir pakļautas plašsaziņas līdzekļu tieksmei pēc sensacionālā – vai nu vardarbīga izrēķināšanās, vai aizraušanās ar luksusa materiālām vērtībām. L. Vigotskis uzskata, ka pārejas vecums rada apstākļu kopumu, kas augstākā pakāpē veicina ārējo un iekšējo traumatisko iedarbību, kas līdz šim atradās latentā stāvoklī. Pusaudžu vecumā pirmoreiz var rasties vai jūtami saasināties dažāda veida patoloģiskās reakcijas, kuras saistās ar psihiskām (dažreiz arī somatiskām) saslimšanām. [3: 36 – 37]

Pusaudža gados agresivitātes problēma nebūtu tik aktuāla, ja tai tiktu pievērsta uzmanība jau agrā bērnībā, tāpēc ļoti svarīgi pievērst uzmanību arī pirmsskolas un jaunākā skolas vecuma bērnu agresijas izpausmēm. [3: 31]

1.3. Mobinga sekas

Sekas, ko rada mobings, var iespaidot bērna dzīves uztveri, attīstību un personības veidošanos. Tas galvenokārt izraisa psiholoģiskas un emocionālas problēmas, bet mobinga sekas var būt arī fiziski miesas bojājumi un traumas.

Ar cilvēka dabas pamatizpausmēm visā mūža ritumā saistās mērķis piederēt pie kādas sabiedrības daļas. Lai kāda arī būtu bērna izcelsme, viņi ir sociālas būtnes un viņiem visiem nepieciešams izjust to, ka viņi pie kaut kā pieder, ka viņiem ir sava vieta ģimenē, skolā un tajās sociālajās grupās, kurām viņu dzīvē ir liela nozīme un kurās viņi cenšas iekļauties. Termins „piederības izjūta” sasauca ar A. Ādlera teorijā aprakstīto cilvēka izjūtu būt daļai no kaut kā, būt kādā veselumā integrētam elementam, būt pieņemtam savā ģimenē, skolā, sabiedrībā. Ja cilvēks nav iekļauts sistēmā, tad viņš ir ārpus sistēmas un spēj uz to tikai noraudzīties no ārienes, t.i., viņš ir vientuļš. Tā ir briesmīga izjūta – būt vientuļam, būt nepiederošam. [6: 23]

Bērniem, mobinga upuriem, ir vairāk negatīvu domu un sajūtu par sevi nekā bērniem, kas to nav izjutuši. Mobinga upuri vainu meklē sevī, līdz ar to šiem bērniem rodas vainas apziņa un ir zems pašvērtējums. Sajūta, ka „ar mani kaut kas nav kārtībā” un „es nevienam neesmu vajadzīgs”, var atstāt sekas bērna nākotnes izvēlē, proti, vai mācīties un kur mācīties tālāk, un ko savā dzīvē sasniegt.[1: 9]

Šie bērni ieraujas sevī, pavada laiku vienatnē, un tas var iespaidot viņu komunikācijas spēju veidošanos ar citiem cilvēkiem. Viņi bieži izjūt bailes no kārtējā pazemojuma. Tas, protams, negatīvi iespaido koncentrēšanās spējas, un bērniem var pazemināties sekmes mācībās. Tieši mobinga dēļ bērni var sākt kavēt stundas un neapmeklēt skolu. Var parādīties reālas galvas sāpes vai kādas citas sāpes, ko izraisa stress un nervu spriedze. Cilvēkiem, kas izjūt mobingu, var būt izteikta nervozitāte, kā arī problēmas iemigt. [1: 10]

Saskaroties ar mobingu, veidojas arī bērna priekšstati par apkārtējo pasauli un cilvēku savstarpējām attiecībām. Viņi var izjust neuzticību pret apkārtējiem cilvēkiem, tāpēc nākotnē var rasties problēmas veidot attiecības ar līdzcilvēkiem.

Izjutot mobingu ilgākā laika posmā, upuriem var rasties depresija. Negatīvās emocijas, grūtības sevi pasargāt un atbalsta trūkums var izraisīt bērnos domas par pašnāvību vai pat pašnāvības mēģinājumus. [1: 10]

Skolas vecumā notiek lielas pārmaiņas bērna psihiskajā attīstībā. Straujāk veidojas domāšanas spējas, raksturīgās ziņkāres vietā rodas kāre pēc zināšanām, tomēr uzmanība vēl ir nenoturīga, spilgtāka mēdz būt emocionālā atmiņa – skolēns labāk atceras, kā, attiecīgajā situācijā juties, nevis to, kas tobrīd noticis, vai ko viņš darījis. [4: 10]

Tāpēc arī autoresprāt negatīvā emocionālā pieredze, ko bērns izjūt, esot skolā starp vienaudžiem, atstāj paliekošākas sekas. Tā iemeslu dēļ bērnam var sākties depresija, veidoties mazvērtības komplekss, agresivitāte un citas nevēlamas parādības, zust ticība saviem spēkiem un nevēlēšanās iet uz skolu.

Jāņem vērā arī tas faktors, ka sekas atsaucas ne tikai uz bērna psihi, bet arī uz mācību procesu un rezultātiem. Jo, ja skolēnu nomāc kādas emocionālas problēmas vai pārdzīvojumi, arī mācību procesā var rasties koncentrēšanās problēmas vai pat nevēlēšanās apmeklēt skolu. [10: 19]

1.4. Ekrāna un videospēļu vardarbības saistība ar agresijas līmeni

Masu informācijas līdzekļi piedalās personības veidošanas procesā, un grūti iedomāties mūsdienu sabiedrības locekli, kurš savā ikdienā neizmanto vismaz vienu no šiem līdzekļiem. Izmantojot modernās tehnoloģijas, cilvēks saņem arvien vispusīgāku un objektīvāku informāciju.

Ir sevišķi jāvērtē drukātais vārds un vizuālā informācija, jo 90 – 92% informācijas mēs uztveram ar redzi (*Batņa, Cīrule, 1999, 10*). [3: 56]

Agresija ir plaši sastopama gan personiskā, šauras saskarsmes līmenī, gan visas pasaules mērogā. Mūsdienās agresijas pamatojumam izplatīta ir sociālās iemācīšanās teorija, kas akcentē domu par ekrāna vardarbības saistību ar agresijas palielināšanos. [3: 4]

Lai sniegtu kaut nelielu ieskatu Latvijai saistošajos juridiskajos dokumentos, kas atspoguļo šo būtisko jautājumu, izraudzīti divi bērnu tiesību aizsardzības pamatdokumenti – ANO „Konvencija par bērna tiesībām” (1989, Latvija šai „Konvencijai” pievienojās 1991. gadā) un Latvijas „Bērna tiesību aizsardzības likums” (1998). ANO „Konvencija par bērna tiesībām” nosaka bērna tiesību aizsardzības pārkāpumus un normas. 17. pantā norādīts: Dalībvalstis atzīst masu informācijas līdzekļu svarīgo lomu un nodrošina, lai bērnam būtu pieejama informācija un materiāli no dažādiem nacionālajiem un starptautiskajiem avotiem, it īpaši tāda informācija un materiāli, kuru mērķis ir sekmēt bērna sociālo, garīgo un morālo labklājību, kā arī veselīgu fizisko un psihisko attīstību. [3: 14]]

Savukārt Latvijas „Bērna tiesību aizsardzības likuma” 1. nodaļas 1. pantā teikts, ka šī likuma uzdevums ir noteikt bērna tiesības, brīvības un to aizsardzību, ņemot vērā, ka bērnam kā fiziski un intelektuāli nenobriedušai personai vajadzīgi īpaša aizsardzība un gādība. 50. pants nosaka, ka aizliegts bērnam demonstrēt, pārdot, dāvināt, izīrēt un propagandēt rotaļlietas un videoierakstus, laikrakstus, žurnālus un cita veida publikācijas, kuros propagandēta cietsirdīga uzvedība, vardarbība, erotika, pornogrāfija un kuri rada draudus bērna garīgajai attīstībai. Vēl jāpiebilst, ka 50. pantā minēto aizliegumu un ierobežojumu pārkāpšanā vainīgās personas saucas pie likumā noteiktā kārtības. [12]

Ierobežojumus radio un televīzijas programmās bērna tiesību aizsardzības nolūkā nosaka 1995. gadā (ar papildinājumiem vēlākajos gados) Saeimas pieņemtais un Valsts prezidenta izsludinātais „Radio un televīzijas likums”, kas nosaka, ka programmās nedrīkst ietvert sižetus ar nevajadzīgi izceltu vardarbību. Laikā no pulksten 7.00 līdz 22.00 nedrīkst izplatīt raidījumus, kuros ir fiziska vai psiholoģiska vardarbība (vizuālā un tekstuālā veidā), asiņainas vai šausmu ainas, kā arī ainas, kas saistītas ar narkotiku lietošanu. Tekstā nedrīkst būt rupjības un nepieklājīgi izteicieni. Reklāmā un televeikalā nav pieļaujama vardarbība. Šie noteikumi neattiecas uz kabeļtelevīziju, ja tiek lietoti tehniskie bloķēšanas līdzekļi. [13]

Tomēr jāuzsver, ka nedrīkst noņemt atbildību no vecākiem, kas saskaņā ar visiem likumdošanas aktiem vistiešāk atbild par saviem bērniem. Nav tāda likuma, kas pasargātu bērnu no visām nelaimēm. [3: 5]

Pēc autores domām, ne vienmēr var noteikt tās robežas televīzijas raidījumos – kur parādās agresija un kur ne tik izteikta. Tāpēc vecākiem būtu vairāk jākontrolē, ko viņu bērni skatās un vai tas kaut kādā veidā ietekmē viņu uzvedību. Jo tieši vecāki vislabāk var zināt kā viņu bērni uztver un pārdzīvo noteikta satura vizuālo un audiālo informāciju.

Mūsdienās arvien lielāku nozīmi piešķir pedagoģijas nozarei – sociālajai pedagoģijai. Viena no sociālās pedagoģijas prakses jomām ir **plašsaziņas līdzekļu pedagoģija**, kas ir vēl jaunums Austrumeiropas pedagoģijā. Tā ir mācība par uztveri un komunikāciju. Plašsaziņas līdzekļu pedagoģija mēģina atbildēt uz jautājumu, kāda ir tehnisko plašsaziņas līdzekļu loma personības attīstībā, audzināšanā un izglītībā. Tātad tā nodarbojas ar pedagoģiskiem jautājumiem plašsaziņas līdzekļu teorijā un praksē. Arvien aktuālāki kļūst jautājumi, kas saistīti ar tiem, piemēram, vardarbība televīzijā, šausmu video, reklāma un bērni, datorspēles u. tml. Vecāki un audzinātāji bieži nezina, kā risināt problēmas, kas, viņuprāt, rodas, lietojot modernos plašsaziņas līdzekļus. [3: 54 – 56]

Atzīstot masu informācijas līdzekļu pozitīvo ietekmi uz personības veidošanos, zinātnieki arvien biežāk runā arī par negatīvo ietekmi, sabiedriskā doma arvien vairāk pauž satraukumu par sabiedrībā pieaugušo agresiju, meklē tās cēloņus un kā agresivitāti pastiprinošo faktoru min arī masu informācijas līdzekļos skatītos vardarbības modeļus.

Grūti un sarežģīti ir eksperimentu ceļā pierādīt vardarbības skatu ietekmi un bērnu psihi. Kopš ir zināms par šādu eksperimentu iespējamo traumatisko ietekmi uz cilvēku, šāda veida eksperimentus veikt ir grūti, jo vispirms ir nepieciešams saņemt atļauju no ētikas komisijām. [3: 57 – 58]

Ir veikti vairāki pētījumi, izmantojot dažādas metodoloģiskās specifikas; ASV vairāk nekā 1000 zinātnieki ir studējuši TV ietekmi uz vardarbību. Pirmos pētījumus veica A. Bandura (*Bandura*, 1963. – 1965), pēc kura uzskatiem mācīšanās notiek tieši divās pirmajās fāzēs (uzmanība un iegaumēšana), bet faktiski demonstrētā darbība tiek vadīta, kognitīvi reprezentējot modeļu uzvedību, piemēram, tēlu vai valodas formā. Novērotās uzvedības formulēšana vārdos veicina

modeļa iedarbību. Vai uzvedība tiks pārņemta, to lielā mērā nosaka kognitīvie procesi, piemēram, tas, kas no uztvertā tiks atlasīts. [3: 59 – 63]

Vairāki eksperimenti ir parādījuši, ka bērniem, kuri skatījās agresīvu programmu, paaugstinājusies agresivitāte un zēniem agresivitātes paaugstinājums ir krasāks nekā meitenēm. [3: 61]

Ph. d. A. Hustons (*Huston*) secina, ka bērni, kuri skatās vardarbīgus šovus, pat ja tās ir tikai it kā jocīgās multiplikācijas filmas, ir vairāk tendēti uz savu klases biedru sišanu, klases noteikumu neievērošanu un citu pārkāpumu izdarīšanu, turklāt šie bērni ir daudz nepacietīgāki nekā tie, kuri skatās nevardarbīgus raidījumus. [3: 61]

Psihologu pētījums (Amerikas Psihologu asociācija) atklāja 3 galvenos efektus, ko izraisa vardarbības skatīšanās TV:

- bērni var kļūt mazāk jūtīgi pret citu sāpēm un ciešanām;
- bērni var sākt vairāk baidīties no pasaules, kas ir ap viņiem;
- bērnam var sākt likties daudz pievilcīgāk izturēties agresīvi vai kaitējoši pret apkārtējiem. [3: 63]

„Bērni, kuriem raksturīga agresīva uzvedība, var gluži vienkārši „atradināties” no tās, retāk saskaroties ar šāda rakstura TV pārraidēm, videofilmām un elektroniskajām spēlēm,” apgalvo ASV Stenforda universitātes mediķis T. Robinsons (*Robinsons, 2000*), kas kopā ar kolēģiem pārliecinājies par to īpašā pētījumā. [3: 62]

Par jaunatni un jauniešiem Latvijā un pasaulē runā bieži un dažādos aspektos. Runā paši jaunieši, rakstnieki, publicisti, zinātnieki. Tomēr Latvijā līdz šim nav nevienas pētnieciskas organizācijas vai institūta, kas specializētos tieši jaunatnes izpētei. Latvijā tikai pēdējos gados sabiedrība sākusi pievērst uzmanību šai problēmai. 1998, gada 18. jūnijā Nacionālā radio un televīzijas padome rīkoja konferenci „vardarbība TV ekrānā”, kurā tika spriests, kā jauniešus ietekmē televīzijā skatītais. [3: 70]

Speciālisti uzskata, ka ietekmē uz bērniem tik daudz nebūtu vainojama TV, cik paši vecāki, kas „nospiež televizora podziņu”. Sabiedrības veselības centra psiholoģe S. Briede domā, ka bērns no filmas pārņem pieredzi, taču daudzi bērni nepieņem vardarbīgas filmas, jo viņu ģimenē nav

pieņemts rīkoties, kā demonstrē filmā. Tādēļ vecākiem būtu jāpārrunā un jāizskaidro viņiem nesaprotamās lietas (*Diena, 1998, 13. novembris*). [3: 71]

Datorspēļu un agresijas savstarpējā saistība ir samērā maz pētīta. Pastāv uzskats, ka tiešas saiknes starp datorspēlēm un agresijas kairinātājiem joprojām nav atrastas. Ja cilvēkam ir kādas psiholoģiskas novirzes, datorspēles to attīstību var veicināt tikpat sekmīgi kā jebkurš cits faktors. Virtuālās realitātes ietekmi varēšot patiesi izprast tikai pēc 8 – 10 gadiem, kad būs izauguši tie bērni, kas datorspēļu azartam nodevušies jau no mazotnes. [3: 81]

Runājot par mobinga fenomena problēmām, var teikt, ka tas nav nekāds jaunums sabiedrībai, vienīgi jājautā vai sabiedrība par to runā vai mēģina no tā izvairīties. Tomēr autoresprāt, katrs, kurš kaut reizi ar to ir saskāries, apzinās šīs problēmas esamību bērnu un jauniešu vidū. Mobinga risināšanas iespējas ir aprakstītas nākošajā nodaļā, kur tiek minēta gan skolotāja, gan skolēna, gan vecāku un sociālo pedagogu loma.

2. Darbs ar mobingu skolā

Skola ir tā vieta, kurā mobings visbiežāk izpaužas bērnu un jauniešu vidū. Skolas loma ir ne tikai mācīt tādas zināšanas kā matemātiku, latviešu valodu un vēsturi, bet arī audzināt toleranci, savstarpējo sapratni, labestību un spēju veidot attiecības un pieņemt cilvēkus ar dažādiem uzskatiem, sociāliem apstākļiem. Tādēļ skolas personālam ir jāstrādā, lai veidotu skolēniem drošu un draudzīgu vidi, mazinātu mobinga rašanos, palīdzētu risināt konkrētus gadījumus. [1: 11]

Pieredze rāda, ka ar mobingu var cīnīties. Taču skolai ir jāstrādā sistemātiski un plānveidīgi ar mērķi atklāt, risināt un novērst mobinga gadījumus. Skolas personālam šajā darbā jāiesaista gan skolotāji, gan bērni, gan vecāki. [1: 11]

Skola mobingu var novērst dažādos līmeņos:

Pozitīvas skolas vides veidošana – fiziskās un psiholoģiskās vides izveide, kas veicinātu pozitīvu savstarpējo attiecību veidošanos skolēnu vidū. Vai vide, kurā skolēni atrodas, ir droša un skolēniem draudzīga.

Mobinga rašanās novēršana – aktivitātes un darbības, kas tieši vērstas, lai nepieļautu mobinga veidošanos bērnu vidū.

Mobinga atklāšana – aktivitātes, lai apzinātu situāciju un atklātu mobinga gadījumus skolā.

Darbs ar akūto mobingu – darbības, ko skola veic, kad ir atklāts konkrēts gadījums. [1: 12]

Skolai ir vajadzīgs darbības plāns, kurā būtu integrētas aktivitātes, kas veiktas īstermiņa un ilgtermiņā, lai novērstu mobinga rašanos. Plāna mērķis ir veidot drošu un draudzīgu skolu. Tas var noderēt kā līdzeklis, lai informētu skolotājus par to, kā risināt mobinga gadījumus. [1: 12]

Skolas plāns darbā ar mobingu sastāv no šādām daļām:

1. Mērķis. Kādu vidi vēlamies izveidot?
2. Rezultāti. Kādi rezultāti nepieciešami, lai tuvotos mērķim?
3. Aktivitātes. Kādas aktivitātes jāveic, lai sasniegtu mērķi? Kad tās tiks veiktas un kas ir atbildīgs par to veikšanu? [1: 12]

Šeit varētu domāt, ka plāna punkti ir sajaukti vietām, jo pierasts, ka rezultāti var sekot tikai aktivitātēm, tomēr šī darba autore ar šo modeli saprot, ka, lai uzsāktu aktivitātes, ir jāizvērtē tas, ko tad vēlas sasniegt un kāds ir mērķis. Vispirms tiek izvērtēts mērķis un pēc tam tā sasniegšanai uzsāktas aktivitātes.

2.1. Pozitīvas skolas vides veidošana

Pozitīva skolas vide labvēlīgi ietekmē bērnu attīstību un savstarpējo attiecību veidošanos. Tā ir gan fiziskā, gan arī psiholoģiskā vide, kurā atrodas bērni. Tā ir interesanta un stimulējoša. Šādas vides radīšana ir laukietilpīgs un plānveidīgs darbs. Lai tā būtu tuva un saistoša visiem; skolēnu piesaiste vides veidošanā ir ļoti būtiska. [1: 14]

Fiziskās vides veidošana

Mobings bieži rodas, ja bērni nav nodarbināti, un, lai padarītu laiku interesantāku, viņi izvēlas kādu vienaudzi kā savu izklaides objektu. Ja skola spētu piedāvāt aktivitātes starpbrīžos un pēc stundām, iespējams, ka daļa bērnu nebūtu pakļauti vardarbībai no savu vienaudžu puses. Šajā laikā skolēniem ir jābūt iespējai atpūsties, kā arī vietai, kur uzturēties un pavadīt laiku. Skolas vidi var padarīt skolēniem interesantāku un draudzīgāku šādas izmaiņas:

- Galda spēles, mūzika, zīmēšana, puzzle, žurnāli, Internets, ērts atpūtas stūrītis utt. – ir iespējamie veidi, kā iekārtot skolu, kas veicina pozitīvu klimatu. Starpbrīžu laikā var organizēt spēles un aktivitātes, kurās brīvi var iesaistīties visi skolēni. Tās var veikt gan klasēs, gan skolā, un to organizēšanā iesaista skolēnus no visām klašu grupām.
- Drošas telpas – svarīgi, lai telpas, kurās atrodas skolēni, būtu drošas un stimulējošas. Nozīme ir arī pietiekami labam apgaismojumam, lai skolēni neizjustu bailes no kāda tumša koridora vai neizgaismota stūra. Klašu un skolas telpām jābūt iztēli un fantāziju rosinošām, interesantām. Tāpēc būtiski iesaistīt skolēnus skolas telpu plānošanā un veidošanā gan klases, gan skolas mērogā. To var veikt, organizējot grupu darbu un diskusijas par to, kādā vidē skolēni labprāt vēlētos uzturēties.
- Atpūtas telpa – iespēja veidot atpūtas telpu, kas būtu atvērta visu skolas dienu. Tā būtu pašu skolēnu iekārtota un uzturēta, skolēni tur satiktos un pavadītu laiku interesanti. Šāda telpa ne tikai veicinātu skolēnu atbildības sajūtu, bet arī būtu vieta, kur var organizēt diskusijas, vienkārši atpūsties un tikties ar citiem. Telpas iekārtošanai nav vajadzīgi lieli finansiāli resursi - vajadzīga telpa, krāsas, mūzikas atskaņotājs, mīkstās mēbeles. Te skolēni varētu justies droši un neapdraudēti un vajadzības gadījumā meklēt

palīdzību pie saviem vienaudžiem. Telpas izveidi var organizēt skolēnu pašpārvalde, saņemot atbalstu no skolas vadības, kā arī piesaistot vecākus.

- Ārpusklašu aktivitātes – tā ir papildu iespēja, kā lietderīgi aizpildīt bērnu un jauniešu brīvo laiku. Lai šajās aktivitātēs iesaistītu jauniešus, tām ir jābūt atbilstošām jauniešu kultūrvidei – apdrukas T-krekliem, deju mūzika, pašdarināti priekšmeti, DJ kursi, fotografēšana un citi. Lai uzzinātu bērnu un jauniešu intereses un vēlmes, skola var veikt gan aptaujas, gan arī grupu intervijas un tādā veidā ļaut bērniem pašiem izvēlēties ārpusklašu aktivitātes, kuras viņiem būtu interesantas. [1: 14 – 15]

Pozitīva skolas vide nebeidzas ar fizisko telpu, tā ir arī psiholoģiskā vide, ko veido skolēnu savstarpējās attiecības, attiecības ar pedagogiem. Tā ir demokrātiska vide, kurā bērni jūtas droši un kurā izjūt to, ka viņi ir daļa no sabiedrības. Atoresprāt šo vidi galvenokārt veido skolotāji, kur svarīga ir skolotāju attieksme pret bērniem.

Pozitīvas psiholoģiskās vides veidošana

- Izglītojošas aktivitātes/ diskusijas par toleranci, mobingu un cilvēktiesībām – organizēt pasākumus, kuros tiek apspriestas šīs tēmas un kuru laikā jaunieši domātu un analizētu sevi un apkārtējo vidi. Šīs aktivitātes organizē ar mērķi ietekmēt jauniešu vērtību sistēmu – padomāt par attieksmi pret līdzcilvēkiem, savu darbību un tās sekām. Aktivitātes var būt diskusiju, semināru, spēļu, lugu, filmu un zīmējumu formā. Semināru par cilvēktiesībām, toleranci un diskrimināciju var vadīt jaunieši no nevalstiskām organizācijām Latvijā.
- Grupu vienojošas aktivitātes – tās veicina grupu darbu un kopības sajūtas. Šīs aktivitātes var būt kopīgi darbi vai uzdevumi, kuros iesaistās vairums skolēnu. Tās organizē gan klases, gan skolas līmenī. Kasēs tās būtu aktivitātes, kas veicinātu vienotību, iespēju iepazīt citam citu, strādāt ar dažādiem cilvēkiem. Tās var būt gan spēles, gan kopīgi uzdevumi.
- Darbs grupās jeb komandās ir vēl viens veids, kā panākt, lai skolēni iepazītu cits citu un mācītos veidot attiecības ar saviem vienaudžiem. Lai organizētu grupu darbu, svarīgi veicināt izpratni par to, ko nozīmē darbs komandā, kādi ir galvenie darba principi, kādēļ tas ir rezultatīvāks nekā individuāls darbs.
- Aktivitātes, kas radītu labu noskaņojumu un pozitīvas emocijas skolēnu vidū. Lai veicinātu skolēnos pozitīvas izjūtas, skolotājam ir jāizsaka atzinīgi vērtējumi, jāatbalsta skolēnu idejas un darbības.

- Skolas līmenī grupu vienojošas aktivitātes – ļauj iepazīt citu klašu skolēnus un arī skolotāju citā vidē. Tās var būt gan saistītas ar sportu, kultūru vai popkultūru. Šajās aktivitātēs vajadzētu veicināt skolotāja un skolēna attiecību veidošanos, lai skolotājs būtu ne tikai pasniedzējs, bet arī cilvēks, kam uzticēties, ar kuru iespējams runāt un pavadīt kopā laiku.
- Nekonkurējoša/ demokrātiska vide – organizējot jebkādas aktivitātes, jāraugās, lai netiktu veidota savstarpēji nelabvēlīga konkurence. Drīzāk aktivitātēm jābūt tādām, kas veicinātu grupu darbu un iespēju jauniešiem citam citu iepazīt. Arī demokrātisks skolotāju vadības stils veicina skolēnos izpratni par demokrātijas pamatvērtībām. [1: 15 – 16]

„Sarežģīto” bērnu audzināšana daudziem skolotājiem rada ievērojamas grūtības. Par spīti visiem pāraudzināšanas mēģinājumiem šie bērni nekļūst labāki, un skolotāja uzdevums kļūst vēl sarežģītāks. Tas, cik strauji attīstās palīgdienesti (psiholoģiskais, konsultatīvais, medicīniskais un labklājības dienests), liecina, ka skolotāji nav spējīgi atrisināt uzvedības problēmas un aizvien vairāk paļaujas un šiem palīgdienestiem. [6: 22 – 23]

2.2. Mobinga rašanās iemeslu novēršana

Lai mazinātu mobinga rašanos, ir vajadzīga plānveidīga skolas rīcība, kas vērsta pret tā veidošanos bērnu vidū. Tās ir profilaktiskas aktivitātes, kas saistītas ar informāciju un izglītību, kā arī cilvēcisko vērtību un attieksmju veidošanu. [1: 17]

Informācija un izglītība par mobingu skolotājiem un vecākiem

Lai strādātu ar skolēniem, skolotājiem vajadzīga informācija un izglītība par to, kas ir mobings, kā tas veidojas un kāda ir skolotāja loma tā novēršanā. [1: 17]

Skolotāju izglītībai un informācijai skola var organizēt seminārus, diskusijas, apmaiņas braucienus ar mērķi dalīties pieredzē par darbu ar mobingu citās skolās. Svarīgi, lai būtu pieejama informācija par audzināšanas darba plānošanu.

Līdzīgi informācija ir vajadzīga arī vecākiem. Viņi visbiežāk ir tie, kas pamana izmaiņas bērnu uzvedībā, garastāvoklī un sajūtās. Vecākiem būtu jāzina, kā rīkoties gadījumā, ja viņu bērns nonāk vai nu upura, vai izraisītāja lomā. Zinoši vecāki var veicināt bērna izpratni par notiekošo,

kā arī novērst bērna nokļūšanu kādā no šādām situācijām. Tieši tāpēc ir svarīgs darbs ne tikai ar bērniem un skolotājiem, bet arī ar vecākiem, lai tie spētu atpazīt mobingu, palīdzētu bērnam un sadarbotos ar skolu. [1: 17]

Skolas un ģimenes sadarbība ir viens no būtiskākajiem priekšnoteikumiem jaunā cilvēka personības veidošanās procesa veiksmīgai norisei. Ģimene mūsdienu sabiedrībā atkal kļūst par nozīmīgāko socializācijas instanci bērna un jaunieša dzīvē, tādēļ skolas un ģimenes sadarbības jomā īpaši svarīgu vietu ieņem ģimenes izglītošanas darbs, lai vecāki spētu sekmīgi risināt ģimenes pedagoģiskos uzdevumus. Jāatzīmē, ka pašreizējā skolas personāla gatavība sadarbībai ar ģimeni minētajā aspektā ir nepietiekama. Nopietns trūkums ir skolotāju nekompetence izglītojošā darbā ar pieaugušajiem. Ģimenes un skolas sadarbība var tikt īstenota, balstoties uz sistēmisku pieeju, kad šis process tiek vadīts visā izglītības iestādē kopumā. Praksē visbiežāk notiek citādi. Skolu administrācija sadarbības īstenošanu noved uz klašu audzinātāju pleciem, tādējādi veidojas sadarbība starp klases audzinātāju un ģimeni, nevis starp skolu un ģimeni. Tādēļ nepieciešams padziļināt klašu audzinātāju izpratni par šī darba nozīmību un veiksmīgas sadarbības priekšnosacījumiem. [2: 4 – 5]

Tieši situācija ģimenē un vecāku attieksme pret bērnu bieži ir cieši saistīta ar to, ka bērni izraisa mobingu vai kļūst par tā upuriem. Bērni, kuri ir izjutuši negatīvu darbību un attieksmi pret sevi mājās vai citā vidē ārpus skolas, ir tie, kas uzsāk līdzīga veida darbību pret saviem klasesbiedriem. Tāpat arī bērni, kuri atstāti novārtā, ar kuriem netiek runāts, kuriem netiek velēti pietiekami daudz laika, ir tie, kas ar negatīvo darbību mēģina sev pievērst cilvēku uzmanību. Toties upura lomā nonākušie bērni varbūt nepietiekami saņem atbalstu no saviem vecākiem, netiek uzmundrināti, nespēj uzticēties saviem vecākiem. [1: 18]

Skolēnu informēšana, izglītošana un uzvedības ietekmēšana – aktivitātes audzināšanas stundām

Skola var veikt aktivitātes, kas veicina bērnu un jauniešu attieksmes un vērtību veidošanos. Diemžēl vairumā gadījumu, lai izmainītu kāda cilvēka uzvedību un darbību, nepietiek vienīgi ar informāciju, ir vajadzīgs dziļāks darbs ar vērtību, attieksmes un sapratnes veidošanu. Šis process var norisināties visā skolas laika periodā, strādājot ar attiecīgajam vecumam atbilstīgām darba metodēm. Tam jābūt plānveidīgam darbam, nevis vienas reizes aktivitātei. To var veikt audzināšanas stundās, kuru laikā tiktu organizētas diskusijas un spēles, lai izmainītu bērnu attieksmi par mobingu. Audzinātājam jāorganizē aktivitātes tā, lai skolēniem būtu interesanti tajās piedalīties. [1: 18]

Lai mainītu kāda cilvēka darbību, visa pamatā ir jābūt zināšanām, kuras veidojas noteiktā vidē. Tālāk jāstrādā ar vērtību veidošanu, pašanalīzi un attieksmes izmaiņu. [1: 18]

Autorespāt, skolēniem ir jābūt pamatzināšanām un izpratnei par mobingu, tā rašanos un sekām, kā arī par to, kā radīt vidi, kurā mobings nerodas. Šīs nepieciešamās pamatzināšanas bērniem var sniegt skolotāji un sociālais pedagogs. Bērniem ir jāapzinās savas darbības sekas, jāzina, ka skola iejauksies, jo mobinga gadījumi tiks atklāti. Vienlīdz svarīgi, lai bērni zinātu, kur un pie kā griezties, ja viņi nonākuši šādā situācijā, ja viņi vēlas palīdzēt savam klasesbiedram vai draugam, kas ir nonācis upura lomā.

2.3. Mobinga atklāšana

Lai skola varētu cīnīties ar mobingu skolēnu vidū, ir jāapzina, cik bērnu katrā kokrētajā skolā vai klasē cieš no tā un kāda veida mobings ir sastopams. [1:25]

Atbilstoši Zviedrijas statistikai 5 līdz 10 % bērnu ir iesaistīti mobingā. Tas nozīmē, ka diezgan nozīmīga daļa bērnu jūtas nedroši vienaudžu vidū, izjūt stresu un bailes. Latvijā veiktais skolēnu veselības paradumu pētījums parāda, ka bērnu skaits, kas pret sevi izjūt nīrgāšanos, ir 12,2 %. [1:25]

Lai atklātu mobingu, ir vajadzīgi redzīgi un dzirdīgi skolotāji, kā arī skola, kas būtu ieinteresēta strādāt ar atklātajiem gadījumiem. Tieši fizisko un verbālo mobingu var ievērot klasē un starpbrīžos skolēnu savstarpējās komunikācijas laikā, jo tas izpaužas ar darbībām un skaņām. [1:25]

Lai skola uzzinātu par mobinga gadījumiem, atklāšanā ir jāiesaista skolēni, jo tieši tad, kad skolotājs aizver durvis, mobings izpaužas visvairāk. Skolēniem jāzina, ka, uzticoties pieaugušajam, var palīdzēt savam vienaudzim. Individuālās sarunās ar bērniem ir jāuzzina, kāda ir situācija klasē, vai visi jūtas pieņemti, vai kāds bērns jūtas atstumts, nepieņemts, varbūt tiek darīts pāri. [1:25]

Arī vecāku ziņojumi, jautājumi un novērojumi var palīdzēt skolotājam uzzināt, ka bērni ir kļuvuši par mobinga upuriem. Tādēļ vecākiem ir vajadzīga informācija un izglītība, kādas ir mobinga pazīmes, kā var palīdzēt savam bērnam, ja ir aizdomas par mobinga gadījumu. [1:26]

Visgrūtāk ir atklāt izstumšanas jeb klusuma mobingu. Skolotājam jānovēro klusākie un kautrīgākie bērni - kā viņi jūtas kolektīvā, vai viņi iesaistās kopīgā darbā, aktivitātēs, vai viņiem netiek darīts pāri.

Metode, kā atklāt mobinga situāciju klasē un skolā, ir arī anonīmas anketas par to, kā skolēni jūtas skolā. Anketas jāpieskaņo katrai vecuma grupai. Tās noteikti ir jāizpilda anonīmi, lai varētu uzzināt bērnu un jauniešu patiesās sajūtas. Anketas palīdz atklāt, kāda veida mobings ir sastopams skolā, bet, lai atklātu konkrētos gadījumus, ir jāstrādā individuāli ar katru klasi. Anketas ir līdzeklis, kā atklāt un apzināt vispārējo situāciju, un uz to bāzes var veikt novērojumus, lai atklātu konkrētos gadījumus, lai izstrādātu aktivitātes ar nolūku mazināt mobingu. [1:26]

„Uzticības kastīte” arī ir viens no veidiem, kā veicināt bērnus informēt par saviem novērojumiem. Iemetot savu ziņojumu kastītē, bērniem ir jāzina, ka skola palīdzēs risināt situāciju un iejauksies. Var būt speciālas anketas, ko bērni var atrast noteiktās vietās, lai aizpildītu un iemestu kastītē. [1:26]

2.4. Darbs ar akūto mobingu

Darbs ar akūto mobingu sākas tad, kas skolotājs vai cits skolas darbinieks ir atklājis gadījumu un ir aizdomas, ka kādam skolēnam tiek darīts pāri. [1:27]

Skolā ir jābūt plānam par to, kā un kas iejaucas un risina šāda veida gadījumus. Šie cilvēki var būt skolotāji, kas strādā ar mobings novēršanu skolā, klases audzinātājs, skolas psihologs vai sociālais pedagogs. [1:27]

Lielāka daļa konfliktu skolā ir saistīti ar konfliktu sekām, nevis ar pašu konfliktu būtību. Interesanti ir atzīmēt, ka tas, par ko skolotāji cīnās, nekad nav lietas būtība. Lai arī par ko būtu strīds, abas konfrontējošās puses izmanto šo strīdu, lai demonstrētu savu varu, stāvokli un prestižu. Gandrīz visu konfliktu pamatā ir nevis domstarpību cēlonis, bet gan personiskā

attieksme, rūpes par savu stāvokli, varu, ietekmi, centieniem un citiem personiskiem mērķiem. [6: 195]

Kad ir radušās aizdomas par konkrēto gadījumu, bet skolotājs nav pilnīgi pārliecināts, ka vardarbība norisinās, svarīgi noskaidrot faktus par mobingā iesaistītajām personām, norises laiku un vietu. Lai noskaidrotu faktus, ir jāveic novērojumi, jāiesaista citi skolotāji bērnu attiecību novērošanā. Ir svarīgi zināt, kuras ir iesaistītās personas, lai nepamatoti neapvainotu vai aizrādītu. [1:27]

Pēc autores domām, ir svarīgi problēmas risināšanā iesaistīt tikai tās personas, kuras ir tiešā veidā iesaistītas – ir vai nu mobinga upuri vai izraisītāji. Ir ļoti svarīgi, lai konkrētais gadījums netiktu apspriests visas klases priekšā. Tas neuzlabos situāciju, bet tikai izraisīs papildu stresu un pazemojumu upurim. Turklāt, problēmas risināšanā liela uzmanība un darbs jāiegulda šīs problēmas izraisītājos, jo viņi var atrast arvien jaunus upurus.

Cilvēka uzvedība ir mērķtiecīga, un tāpēc to var izprast un mainīt, tikai atklājot tās nolūku. Pēc tam jārīkojas tā, lai nepieņemamā uzvedība nesniegtu iecerēto mērķi. Joprojām daudziem skolotājiem ir grūtības tikt galā ar destruktīvo uzvedību, jo viņi neapzinās bērnu motivāciju un nodomus. Parasti skolotājs dara tieši to, ko bērni no viņa vēlas, un tādējādi stimulē neapmierinošu uzvedību, kuru ar savu iejaukšanos viņš vēlējas pārveidot. Daudzi skolotāju pasākumi ir neefektīvi tieši tāpēc, ka tie ir vērsti uz pašu uzvedību, nevis uz uzvedības mērķi. [6: 29]

Pēc faktu noskaidrošanas, novērojumiem, tālāko problēmas risināšanu var iedalīt vairākos soļos:
1. solis – individuāla saruna ar mobinga upuri. Pirmais solis situācijas risināšanā ir individuāla saruna ar mobinga upuri. Tās mērķis ir radīt bērnam uzticību, ka viņš saņems atbalstu un palīdzību. Sarunas laikā ir jārada vide, kurā bērns var uzticēt savas problēmas un bailes. Sarunas laikā jānoskaidro, kas ir noticis, kuras ir tās personas, kas dara pāri, cik ilgi un kur tās norisinās. Lai radītu bērnam uzticību, skolotājam būtu jāapsola, ka šī informācija netiks tālāk izpausta un ka sarunās ar iesaistītajām personām netiks atklāts, no kurienes fakti uzzināti. [1: 28]

Mūsu sabiedrībā patiesas jūtas nav tik viegli izpaust, vismaz ne publiskā veidā. Emociju atklāsmi var uzskatīt par pārāk lielu jūtīgumu, nedrošību, nepārliecinātību, ievainojamību vai manipulatīviem nodomiem. Katrai no šīm iezīmēm ir savas labās un sliktās puses, bet emociju

izpausmju interpretācija ir atkarīga no emocijas atklājošā cilvēka un viņa pieredzes interpretatora attiecībām. Šeit pastāv lielas pārpratumu iespējas, un emocijas atklājošā persona tiek pakļauta cita cilvēka interpretācijām. Diemžēl emociju izpausmes bieži netiek ņemas vērā, par tām atvainojas un tās uztver kā vājumu. [5: 462]

Bieži bērni nevēlas runāt par to, kas notiek, jo izjūt kaunu vai arī vaino sevi, ka ir nokļuvuši šādā situācijā. Viņi izjūt bailes no tā, ka pāridarītāji, uzzinājuši, ka viņš ir runājis ar skolotāju, izturēsies vēl vardarbīgāk. [1: 28]

Svarīgi uzklaut bērnu un uzzināt viņa vēlmes un domas par to, kā šo problēmu vajadzētu risināt. Ir jānoskaidro, vai bērnu vecāki zina par notikumiem skolā. [1: 28]

Skolotāja jāizskaidro, ka skola var palīdzēt situācijā. Ir jāvienojas par aktivitātēm, kādas tiks veiktas tuvāko dienu laikā, lai skolēns zinātu, ka veiks individuālas sarunas arī ar pāridarītājiem un būs atkārtota individuāla saruna ar mobings upuri. [1: 28]

2. solis – mobinga izraisītāja konfrontācija – individuālas sarunas ar katru tajā pašā dienā. Kad noskaidroti fakti par to, kuri skolēni iesaistīti mobinga izraisīšanā, jāveic mobinga izraisītāju konfrontācija. Tas notiek, izsaucot katru izraisītāju stundu laikā uz individuālu sarunu. Pirms mācību stundas sākšanās ir jābrīdina priekšmeta skolotājs, ka stundas laikā tiks izsaukti uz pārrunām vardarbībā iesaistītie skolēni. Individuālās konfrontācijas sarunas tiek veiktas mācību stundas laikā, jo tad bērniem nav iespējams apspriesties vienam ar otru un brīdināt citus iesaistītos. [1: 28]

Lai gan, pēc autores domām, tas var būt iespējams, jo skolēni vienmēr var atrast līdzekļus kā sazināties un nodot informāciju arī stundu laikā – ar zīmītēm, žestiem, arī sačukstoties.

Ar katru izraisītāju ir jārunā individuāli, uzsverot viņa atbildību par savas rīcības sekām. Sarunas laikā ir jākonfrontē pāri darītājs ar tiešiem izteikumiem un jautājumiem. [1:28]

Bieži bērni var sākt vainot arī citus iesaistītos klasesbiedrus. Tādēļ jādara zināms, ka tiks runāts ar katru iesaistīto personu un ka katrs ir atbildīgs par savu rīcību. Svarīgi runāt par bērna rīcības sekām un par iemesliem, kādēļ mobings vienaudžu vidū nav akceptējams. [1:29]

Sarunas laikā, lai panāktu pozitīvu rezultātu, skolotājiem (piedalās divi pieaugušie) jābūt mierīgam un pārliecinātam par sevi. Nav pieļaujamas dusmas un agresija, jo tas var izraisīt pastiprinātu agresiju. Ir jāuzklausā bērns, jo iespējams, ka arī viņam ir vajadzīga palīdzība no pieaugušā. Šis bērns varbūt izjūt vardarbību pret sevi citā vidē, ārpus skolas, un tāpēc izliek savu negatīvo pieredzi un emocijas. [1;29]

Tādā gadījumā jau jādomā par problēmas risināšanu ģimenē. Sociālais pedagogs var izsaukt uz skolu bērna vecākus, vai doties uz viņa mājām. Ja ir vērojamas nopietnas problēmas un ilgstošākas iejaukšanās nepieciešamība, sociālajam pedagogam būtu jāpiesaista sociālais darbinieks, kurš izvērtētu situāciju un piesaistītu nepieciešamos speciālistus.

Ir jāveicina bērnam pašam atrast veidu, kā mainīt un uzlabot situāciju un uzvedību pret upuri. Paša bērna ierosinātām domām par attieksmes un uzvedības maiņu ir lielāka iespēja pozitīvam rezultātam. [1:29]

Sarunas nobeigumā jāpasaka, ka nekāda veida mobings nav akceptējams, un jābrīdina, ka mobinga izraisītāji tiks novēroti un tuvākajā laikā saruna tiks atkārtota. Ja mobings nebeigsies, situācijas risināšanā tiks iesaistīti vecāki un skolas vadība. [1: 29]

3. solis – individuālo sarunu atkārtojums ar visiem iesaistītajiem tuvāko dienu laikā. Tuvāko dienu laikā veic individuālo sarunu atkārtojumu ar visām iesaistītajām pusēm. Laika sprīdī starp pirmo sarunu un sarunu atkārtojumu audzinātājs novēro mobinga izraisītājus un seko līdzī izmaiņām skolēnu attiecībās.

Sarunā ar mobinga upuri ir jāuzzina, kā situācija ir attīstījusies un kādu attieksmi viņš sajūt no savu vienaudžu puses.

- Vai kaut kas ir mainījies attieksmē pret viņu?
- vai situācija ir uzlabojusies/ pasliktinājusies?
- kas tieši ir mainījies?
- Kādu palīdzību viņš vēlētos saņemt no skolas? [1:29]

Sarunā ar mobinga izraisītājiem svarīgi uzzināt, vai un kā izraisītājs ir mainījis savu uzvedību un pildījis to, ko solījis iepriekšējā tikšanās reizē. Ja izraisītājs ir mainījis savu attieksmi pret upuri, ir atzinīgi tas jānovērtē un turpmāk jāveicina šāda darbība. Uzzinot, ka situācija nav mainījusies

pozitīvā virzienā, tās risināšanā ir jāiesaista vecāki un skolas vadība, iespējams, sociālais pedagogs vai psihologs. [1:30]

4. solis – vecāku iesaistīšana. Ir dažādi viedokļi par to, kurā brīdī situācijas risināšanā būtu jāiesaista vecāki. Tas ir atkarīgs gan no vardarbības ilguma, gan smaguma pakāpes. [1:30]

Ja mobings nav turpinājies ilgu laika periodu un pēc skolas personāla iejaukšanās tā izraisītāji vairs neturpina pāri darīšanu, vecākiem var ziņot par pozitīvu atrisinājumu. Viņu bērns/ jauniešs ir bijis iesaistīts konkrētajā gadījumā, bet šī situācija ir atrisināta. [1:30]

Autoresprāt, tas pat nav nepieciešams, jo ja bērns ir pats sapratis savu kļūdu un tiešam ir mainījis savu uzvedību, tad nav nepieciešamības radīt viņam šīs problēmas iztirzāšanu mājās. Iespējams, šīs viņa uzvedības maiņas spēcīgākā motivācija bija, lai vecāki neuzzinātu par viņa izturēšanos, tāpēc labošanās gadījumā jāļauj pašam bērnam pierādīt, ka viņš ir mainījies.

Gadījumos, kad sarunām, nav vēlamā rezultāta un vardarbība ir norisinājusies ilgāku laika periodu, vecāku piesaiste ir viens no soļiem situācijas risināšanā. Jāinformē bērni, ka ar viņu vecākiem sazināsies, un jāļauj tiem pašiem izstāstīt par notikušo. [1:30]

Vecāku informēšana var izraisīt divu veidu reakcijas [1:30]:

1. Pateicība no vecāku puses par informāciju un situācijas risināšanu, skolotājs var saņemt atbalstu un palīdzību problēmas risināšanā;
2. Neticība, ka bērns ir iesaistīts vardarbībā, aizstāvība, vainas novelšana uz citiem bērniem.

Runājot ar vecākiem, ir svarīgi minēt konkrētus faktus, - kad un kas ir norisinājies, kā konkrētais bērns ir bijis iesaistīts, kādas sekas radījusi bērnu rīcība. [1:30]

Vecāku attieksme var būt viens no iemesliem bērnu vardarbīgai uzvedībai. Iespējams, šādos gadījumos vecākiem kopīgi ar bērnu ir vajadzīga psiholoģiska un sociāla palīdzība, kuru sniedz speciālists ģimenes jautājumos. [1:30]

Par vardarbību jāinformē arī upura vecāki. Tas jā dara uzmanīgi, vispirms aprunājoties ar pašu bērnu un uzzinot, vai vecāki nojauš par situāciju. Upura vecāki, iespējams, jau ir pamanījuši

izmaiņas bērna uzvedībā un garastāvoklī. Varbūt bērns pats vēlēsies pastāstīt par notikušo. Vecākiem jāsniedz atbalsts sava bērna pašapziņas celšanai un jāizprot sava bērna uzvedības, garastāvokļa maiņa. [1;30]

5. solis – atbalsta sniegšana mobinga upurim/ izraisītājiem. Mobinga situācijas atrisināšanai vajadzīga speciālista palīdzība gan upuriem, gan izraisītājiem. Iespējams, ka arī izraisītājs ir upuris kādā citā vidē – savā ģimenē, sporta komandā vai pulciņā. [1:31]

Atbalstu upurim var sniegt, mēģinot bērnu iesaistīt kādās aktivitātēs, runājot un uzmundrinot. Var lūgt arī palīdzību citiem skolēniem atbalstīt un iesaistīt savu klasesbiedru kopīgās nodarbēs. [1:31]

Mobinga izraisītājam palīdzību varētu sniegt skolas psihologs vai arī kāds cits cilvēks, kas ar bērnu pārrunātu viņa darbību un uzklautu, meklētu risinājumus, lai palīdzētu. [1:31]

Ja mobings nebeidzas, nepieciešams:

- Kontakts ar vecākiem – ja mobings nebeidzas, pēc individuālajām sarunām, svarīgi piesaistīt abu pušu vecākus;
- Skolas vadības iesaistīšana – skolas vadībai ir jābūt informētai par mobinga gadījumiem, ja audzinātājs nav spējis atrisināt konfliktsituācijas un vajadzīga palīdzība;
- Policijas/ sociālo darbinieku piesaiste – sociālais darbinieks iesaistās gadījumos, kad jaunieši nāk no sociāli nelabvēlīgiem apstākļiem. Policijas piesaiste var būt kā izglītojoša aktivitāte, uzsverot, kādas darbības ir krimināli sodāmas, gan arī kā iesaistītā trešā persona situāciju risināšanā, it īpaši, ja notikusi fiziska vardarbība.
- Mobinga izraisītāja pārcelšana uz citu vidi/ klasi. Diemžēl tieši bērni, kas atstumti no klases vai kam darīts pāri, ir tie, kuru pārceļ uz citu klasi, kur tie, pēc pieaugušo domām, jutīsies labāk. Tomēr tas ir vēl viens veids, kā likt bērnam, kam jau ir nācies izjust pāridarījumu, iet cauri jauniem pārbaudes testiem. Ja mobings nebeidzas, tad, lai izšķirtu izraisītāju kodolu, galvenos pāridarītājus jāpārceļ uz citu klasi vai skolu. Apzinoties iespēju tikt pārceltam, izraisītājs neturpinās darīt pāri. [1:31]

Darbs ar izstumšanas/ klusuma mobingu

Ir gadījumi, kad kāds klasē netiek iesaistīts kopīgās aktivitātēs, tiek atstumts no grupas, ar šo bērnu citi nevēlas draudzēties un saieties. Dažreiz paši bērni ar savu negatīvo attieksmi pret citiem izraisa pret sevi noraidošu attieksmi un reakciju no pārējiem. [1:31]

Šādam bērnam var palīdzēt, runājot ar viņu par to, kā viņš jūtas klasē [1:31]:

- Vai viņš vēlētos, lai kaut kas būtu savādāk?
- Vai viņš gribētu iesaistīties klases pasākumos?
- Vai viņš vēlētos, lai būtu vairāk draugu?

Radot uzticību, skolotājs kopīgi ar skolēnu var izstrādāt tās darbības, kas tiks veiktas tuvākā laikā, lai uzlabotu attiecības ar citiem klasesbiedriem. Šīs darbības tiek pierakstītas, un pēc nedēļas var pārskatīt un pārrunāt, kas ir noticis pēc plāna, kas nav veicies un kāpēc? [1:32]

Tajā pašā laikā var strādāt ar pārējiem, lai veicinātu uzņemt un atbalstīt sava klasesbiedra centienus iekļauties grupā. Iespējams, var runāt individuāli ar katru klasesbiedru vai arī mazākās grupiņās par to, kādas ir skolēnu domas par savstarpējām attiecībām klasē. [1;32]

Skolēnu piesaiste darbā ar mobingu ir būtiska, lai mobinga gadījumu būtu mazāk. Skolai jāmeģina mobilizēt skolēni, lai tie iestatos pret autokrātisku vidi un to veidotu, balstoties uz demokrātijas principiem. [1:32]

Skolēns var būt audzinātājam mobinga atklājējs, gan arī kā atbalsts darbā:

1. Palīdzība mobinga atklāšanā. Skolai jāveicina tāda veida uzvedība, kad bērni, novērojot, ka kādam klasē tiek darīts pāri, vēlas to uzticēt kādam pieaugušajam. Bērniem jāzina, kurš skolā ir tas cilvēks, kam iespējams uzticēties, kādos gadījumos viņu pienākums un tiesības ir savus novērojumus izstāstīt klases audzinātājam vai kādam citam skolotājam. Strādājot ar mobinga gadījumiem, svarīgi neizpaust, ka izformācija ir nākusi no kāda konkrēta bērna vai bērnu grupas. Tas var pakļaut šos bērnus riskam – būt atstumtiem.
2. Mobinga rašanās novēršana. Skolēni, kas nav tieši iesaistīti mobingā, bet ir upura klasesbiedri, var apstādināt izraisītājus. Katrā klasē ir skolēni, kas ir formāli vai neformāli līderi. Strādājot ar skolēniem, skolotājs var mobilizēt viņus kā spēku. Viņi

klasē iestātos par cilvēcīgām attiecībām, aizstāvētu mobinga upuri, runātu ar pāridarītāju un aicinātu mainīt savu attieksmi. Ar šiem bērniem skolotājs var strādāt individuāli, un tie palīdzētu pozitīvi risināt situāciju.

3. Ārpusklašu un starpbrīžu aktivitāšu organizēšana. Iespējas, ka vecāko klašu skolēni var strādāt ar jaunākiem, organizējot tiem spēles, diskusijas un dažādus pasākumus par mobingu. Skolēniem ir vajadzīgs skolas atbalsts, organizējot jebkāda veida aktivitātes. [1;32]

Skolēnu pašpārvalde līdztekus citu aktivitāšu organizēšanai var arī palīdzēt skolotājiem strādāt ar mobingu. Lai jaunieši apzinātos savu lomu un iespējas, viņiem ir jābūt informācijai un izglītībai par mobingu. [1:32]

2.5. Skolotāja, skolēna un vecāku loma

Skolotāja loma. Lai mazinātu un novērstu mobingu skolā, ir būtiski, lai skolotāji sistemātiski, skaidri un stingri norādītu par savu un skolas attieksmi pret mobingu jebkurā brīdī un vietā, kur tas tiek novērots. Skolotājam jābūt kā pozitīvam piemēram, kas veicinātu iekļūstīgas un saprotošas vides rašanos. Skolotāja loma ir novērst mobinga veidošanos, atklāt un risināt šos gadījumus. Viņam jāzina, kā rīkoties, kad ir novērotas mobinga pazīmes. [1: 13]

Klašu audzinātājiem ir milzīga loma skolēnu vērojumos un dažādu problēmsituāciju, kā arī vardarbības pret bērnu atpazīšanā. Klases audzinātājs ir cilvēks, kurš vislabāk pārzina savas klases skolēnus, to ģimeņu situācijas. Viņš bieži ir skolēnu uzticības persona, pie kuras gan audzēkņi, gan to vecāki griežas grūtos brīžos, krīzes situācijās. [9:131]

Bērni, kuri nemitīgi traucē stundas, ir ietiepīgi, izaicinoši, agresīvi un nepaklausīgi apdraud skolotāja autoritāti un kļūst par nozīmīgu spēku klasē. Viņi tiek rāti, pārliecināti, apkaroti, sodīti, sūtīti pie direktora vai reizēm izraidīti no klases. Neviens no šiem rīcības veidiem neuzlabo bērnu uzvedību; gluži otrādi, tie nostiprina bērnos pārliecību par to, ka viņu spēkam ir ļoti liela nozīme un viņiem pieder vara. [6: 30]

Saskarsmes problēmu starp skolēnu un skolotāju var radīt oreola efekts, ko nosaka iepriekšēja informācija par otru cilvēku. Tāpēc nereti netiek pievērsta uzmanība tam, ka arī labajam

skolēnam piemīt kādas negatīvas īpašības un ka par slikto uzskatītais, kurš parasti blēņojas vai neklausā, var izdarīt kaut ko derīgu. [4: 9]

Arī pēc autores pašas pieredzes un novērojumiem skolotāji bieži vien necenšas izprast kāda skolēna rīcību un uzvedību, nemēģina to mainīt, jo uzskata, ka skolēna rīcība un attieksme nav maināma. Šeit „nostrādā” esošais priekšstats par bērnu, kurš līdz šim ir izturējies slikti, līdz ar to skolotājam nav ticības, ka kaut kas var mainīties.

Pedagogiem, kad pie viņiem griežas skolēni, būtu:

- jāieklausās bērnu stāstījumā, jābūt atvērtiem sarunai, jālieto sarunas gaitā tikai atvērtie jautājumi, veltot uzmanību sava ķermeņa valodai; jāizmanto tādas metodes kā bērna izjūtu atpazīšana un atspoguļošana, bērna teiktā pārfrāzēšana;
- jāievēro bērna uzvedības nianšes un jāpamāna tās, kā arī jāveltī uzmanība tādām varbūtējām vardarbības sekām kā sasitumiem, nobrāzumiem, uztūkumiem u.c.;
- jāsniedz atbalsts bērnam un ģimenei, jāskatās iespējamie palīdzības soļi bērnam un ģimenei no skolas puses;
- jāsadarbojas ar profesionāļiem skolā (medicīnas darbiniekiem, psihologu, sociālo pedagogu). [9:131]

Pedagoga loma ir klausīties bērņā un uzmanīgi vērot bērna uzvedību.

Risinot mobinga problēmu jāņem vērā, ka katram skolēnam ir savs īpašs uzvedības veids, ar ko viņš atšķiras no citiem skolēniem. Katram ir savs viedoklis par sevi pašu un arī par savu attieksmi pret apkārtējo vidi. Ar šo tipisko uzvedības veidu, ar šo mums katram īpatnējo uzskatu par sevi var raksturot personību vai, kā A. Ādleris teicis, „dzīves stilu”. Tā ir katra cilvēka mūža vadlīnija un uzvedībai piešķir vienotību un stabilitāti. Lai skolotāji varētu saprast savus skolēnus, viņiem jāpazīst to dzīves stils, katra skolēna īpatnais nojēgums par paša individualitāti. [6: 33]

Dzīves stils, pēc kura var izzināt katra indivīda kognitīvo karti, ir saistīts ar uzvedību, kas izpaužas saskarsmē ar skolotājiem, vecākiem, vienaudžiem u.c. Bērnu mērķi atspoguļo viņa dzīves stilu, to, kādus viņi redz sevi pašus un kāda ir viņu attieksme pret apkārtējo vidi. Kaut arī daudzi no dzīves stila veidiem balstās uz kļūdainiem agrīniem pieredzējumiem, tie ir realitātes, kas skolotājiem jāizprot. Jebkura skolēna uzvedība, ja to uzmanīgi pēta, vienmēr atklāj mērķi; šo mērķi nezinot, uzvedība šķiet nelogiska un neizprotama. Kad skolotājs uzvedību atzīst par mērķtiecīgu, paveras jaunas un praktiskas pieejas skolēnus saprast. Skolotājs, kas neapzinās

nekārtību cēlāja mērķi, ne tikai nespēs tam pretoties, bet ar savu reakciju vēl pasliktinās stāvokli. [6:50]

Skolotāji savos mēģinājumos panākt, lai skolēni kļūtu atbildīgāki savā uzvedībā, tradicionāli ir izmantojuši apbalvojumu un sodu sistēmu. Sodu sistēma ir absolūti neefektīva. Tā tikai izraisa pusaudžos vēlēšanos atriebties, pretestību un naidu. Pusaudžiem, tāpat kā visiem cilvēkiem, ir pašnoteikšanās tiesības, un skolotāji nevar viņus ne uz ko piespiest. [6: 172]

Skolēna loma. Skolēnam jāzina, kas ir mobings, kādēļ tas nav akceptējams un ka šāda veida darbība skolā nav pieņemama. Ja viņš/ viņa praktizē šāda veida darbības, tad skola iejauksies un mēģinās to apstādināt. Skolēnam jāzina, kā rīkoties gadījumos, ja viņš/ viņa ir novērojis mobingu savā klasē vai skolā, ja pats ir nokļuvis upura lomā. Ir jārada apziņa, ka ir labi lūgt palīdzību un uzticēties pieaugušajiem. [1: 13]

Pusaudžiem jāaptver, ka viņiem ir izvēle, ka viņi paši var noteikt – tikt pazemotiem vai ne. Darbojoties grupās, pusaudži var saprast, ka ne jau vienmēr jājūtas kā upuriem, kas cieš netaisnas izturēšanās dēļ. [6: 161]

Galvenā atšķirība starp pamatskolas un vidusskolas skolēniem ir pusaudžu patstāvības izjūta. Pamatskolas bērns ir daudz vairāk atkarīgs no skolotāja, turpretim pusaudzis jau ir spējīgs pats pieņemt lēmumus un rīkoties neatkarīgi no skolotāja. Jāatceras arī tas, ka pusaudžu dzīvē vienaudžiem ir daudzkārt lielāka ietekme nekā skolotājiem. [6: 173]

Vecāku loma. Vecākiem jāpalīdz skolotājam radīt bērnos izpratni par savstarpējām attiecībām un toleranci. Viņiem jāzina, kādas ir mobinga pazīmes un kā var palīdzēt savam bērnam, ja tas kļuvis par vardarbības upuri, kā arī to, pie kā griezties pēc palīdzības. [1:13]

2.6. Sociālā pedagoga darbs ar bērniem un vecākiem

Sociālais pedagogs skolā risina jautājumus, kuri vistiešāk skar skolēna sociālo dzīvi un sociālos sakarus, to kvalitāti.

Sociālā pedagoga darbs ir process, kurā, izmantojot šai specialitātei atbilstošas funkcijas, principus, metodes un paņēmienus, tiek veikts sociāli pedagoģisks darbs bērnu, jauniešu un

ģimeņu negatīvās socializācijas cēloņu un seku novērtēšanā, ierobežošanā un mazināšanā minēto grupu reintegrācijas mērķu sasniegšanai. [9: 56]

Sociālie pedagogi pārsvarā strādā izglītības un audzināšanas iestādēs ar bērniem, jauniešiem un viņu ģimenēm, attīstot viņus par sabiedrībā pilnvērtīgiem cilvēkiem un nodrošinot tiem sociālo aizsardzību un labklājību, sadarbojoties ar valstiskām un nevalstiskām organizācijām, palīdzot pārvarēt krīzes situācijās. [8: 19]

Skolas sociālā pedagoga lomu bieži skaidro galvenokārt kā tiešu darbu ar bērniem un vecākiem. Tomēr īstenībā šī loma ir daudz plašāka. Tā ietver labi attīstītas problēmu risināšanas prasmes, konsultējot skolotājus, individuāli un grupās strādājot ar vecākiem un bērniem. [5: 29]

Sociālās pedagoģijas prakse – profesionālās prakses veids, kurā tiek veikta sociālpedagoģiska darbība – palīdzība sociālās audzināšanas jomā visos gadījumos, kad ģimene vai mācību un audzināšanas iestāde nespēj nodrošināt optimālu socializāciju. Sociālais pedagogs veic: 1) sociālpedagoģisko iejaukšanos sociālā gadījuma risināšanā; 2) sociālpedagoģisko grupu darbs; 3) ģimeņu sociālpedagoģisku konsultēšanu. [8: 19]

Pašreizējā posmā ir palielinājusies sociologu, pedagogu un psihologu interese par ģimeni un bērnu psiholoģisko attīstību. Arvien vairāk problemātiska un deformēta kļūst ģimene, kura neveic bērnu audzināšanas funkciju atbilstoši sabiedrības prasībām, tādēļ vērojamas nepilngadīgo noziedzību skaita pieaugums, palielinās konfliktu skaits bērnu un pusaudžu vidū. [8: 19 – 20]

Latvijā atšķirībā no attīstītajām Eiropas un Amerikas valstīm sociālā pedagoga profesija ir jauna un ļoti mazskaitliska. Valsts sociālās labklājības sistēmā un izglītības sistēmā, no vienas puses, trūkst šo speciālistu, bet, no otras puses, to izglītošanai un ieviešanai trūkst valsts un pašvaldības līdzekļu.

Šie speciālisti citās valstīs (piemēram, Vācijā, ASV, Izraēlā) ir plaši pārstāvēti gan sociālās palīdzības dienestos, izglītības iestādēs, pašvaldībās, nevalstiskajās organizācijās, ģimeņu krīžu centros, gan rehabilitācijas un veselības aprūpes institūcijās, jo viņi ir ļoti vajadzīgi. Daudziem, kuri laikus nesaņem atbalstu sarežģītās situācijās skolā un ģimenē, rodas lielas problēmas: viņi jūtas vientuļi, atstumti un nevienam nevajadzīgi. Tieši sociālā pedagoga pienākumos ietilpst laikus pamanīt grūtībās nonākušos bērnus un organizēt viņiem palīdzību.

Latvijā jautājums par sociālajiem pedagogiem, kuriem jārūpējas par skolēna iekļaušanos sabiedrībā, viņa labsajūtu tajā, atrisināts tikai daļēji - profesiju klasifikatorā viņi ir iekļauti, skolas darbinieku štatu sarakstos arī, tomēr finansējums ir nepietiekams, un pašreiz profesionālu sociālo pedagogu ir maz (uz 600 bērniem būtu jāstrādā vienam sociālajam pedagogam). [8: 22]

Svarīgs ir komandas darbs, darbs ar vecākiem – visdažādākajās izpausmes formās (sarunas, tējas galdi, konsultācijas, stendi utt.). Jābūt sadarbībai ar atbilstošām tiesībsargājošām instancēm, kā arī darbam ar sabiedrību. [8: 27]

Sociālā pedagoga un ģimenes sadarbība ir būtisks skolas un ģimenes sadarbības posms, jo šī pedagoģiskā darbinieka kompetencē ietilpst plašākas sadarbības funkcijas nekā klases audzinātājam. Sociālā pedagoga sadarbība ar ģimeni notiek nepastarpināti, jo parasti viņš risina akūtus ģimenes sociālās audzināšanas jautājumus, piemēram, audzēkņa sociālo tiesību nenodrošināšanas novēršanu, ģimenes agresivitātes pret bērnu mazināšanas, ģimenes sociālās rehabilitācijas un citus uzdevumus. [2: 47]

Sociālajai pedagoģijai ar savu atvērto raksturu ir iespēja aktivizēt bērnu un jauniešu stiprās puses, kuras palikušas neievērotas ģimenē, sabiedrībā, skolā, un sabalansēt noteiktās pašvērtības izjūtas. [8: 28]

Vislabākais attiecību modelis starp sociālo pedagogu un skolēnu ir partnerattiecības, tomēr ne vienmēr tās ir iespējamās, un tad (atkarībā no situācijas) ir jāizmanto neuzspiests vadības stils vai partneriski demokrātiskais stils.

Partneriskums jo sevišķi jāmācās pusaudžiem. Prakse liecina, ka ar šo modeli visbiežāk darbu iesākt nevar. Ja bērns mājās pazinis autoritāru izturēšanos, tad ir jāmāca partneriskums.

Šajā darbā nevar iztikt arī bez personīgās attieksmes, jo jebkurā gadījumā cilvēks nevar izvairīties no komunikācijas, integrācijas un attieksmes pret parādību, notikumu vai sarunu. Jebkura dzīves situācija var kļūt par sarunas pamatu.

Sociālajam pedagogam ir jāzina, ka situācijai ir trīs faktori – ārējā situācija, iekšējā situācija un situācijas interpretācija. Situācijai ir trīs fāzes – sākuma, galvenā un atrisinājuma fāze. Sociālajai pedagoģijai kā zinātnei ir arī savi mērķi – tie ir audzināšanas mērķi un rīcības mērķi (sociālpedagoģiskie minējumi un hipotēzes). Audzināšanas darbā ir svarīga motivācija. Izvirzītās prasības nedrīkst būt ne pārāk zemas, ne pārāk augstas, jo tas nemotivē. [8: 30]

Skolas sociālais darbs nozīmē daudzveidīgu un elastīgu reakciju uz sociālajām un attīstības vajadzībām, kas rodas mācību procesā valsts skolas izglītojošajā vidē un ģimenes apstākļos. Skolas sociālā darba mērķis ir palīdzēt jauniešiem veikt atbilstošus attīstības uzdevumus tādā veidā, kas vislabāk kalpotu kopējām vispārcilvēciskām vērtībām, kopējām cilvēciskām vajadzībām un bieži vien iznīkotajam katra cilvēka potenciālam. Sociālo darbu var veidot elastīgi, atbilstoši skolu, ģimeņu un jauniešu dažādajiem apstākļiem. [5: 20]

Par mobinga risināšanu teorētiski var atrast dažādu autoru domas un atziņas. Ir aprakstīti dažādi modeļi un pieejas, ieteikumi skolotājiem, tomēr kā un kas risinās šīs problēmas, vislabāk uzzināt no pašiem skolotājiem un skolēniem. Tāpēc nākošā nodaļa apskata pētījuma rezultātus, kur skolotāji un skolēni paši atklāj, kā un kam vajadzētu risināt mobinga problēmu. Turklāt pētījumā sniegts ieskats, cik izplatīts šodien ir mobings skolās.

3. Skolēnu un skolotāju attieksme pret mobingu un tā risināšanu

3.1. Metodoloģija

Tā kā pētījuma mērķis bija noskaidrot skolēnu un skolotāju attieksmi pret mobingu skolās, tika izmantota gan kvalitatīvā (daļēji strukturētās intervijas), gan kvantitatīvā (anketēšana) pētījuma metode, kas savukārt ļauj vienu metodi pielietot skolotāju attieksmes noskaidrošanai, bet otru – skolēnu attieksmes noskaidrošanai. Lai izskaidroti šo fenomenu, ar kvantitatīvajām metodēm būtu par maz, jo šajā pētījumā bija nepieciešama ne tikai aprakstoša, bet arī izskaidrojoša informācija. Daļēji strukturētās intervijas ir viena no kvalitatīvajām informācijas iegūšanas metodēm, kurā informācijas iegūšana notiek tiešā intervētāja un respondenta komunikācijā. Daļēji strukturētās intervijās galvenie jautājumi jau ir iepriekš sagatavoti, bet intervijas gaitā, atkarībā no situācijas, tiek uzdoti papildus jautājumi, lai precīzāk izprastu respondenta motivāciju, attieksmi, uzskatus.

Respondentu atlasei tika izmantots nejaušās atlases princips. Pētījumā iekļauti respondenti no Limbažu 3. vidusskolas, Āgenskalna Valsts ģimnāzijas un Kultūras vidusskolas.

Lai varētu salīdzināt skolēnu viedokļu atšķirības, tika anketētas 5., 7. un 9. klases. Pie tam, lai salīdzinātu lielpilsētas un mazpilsētas skolēnu un skolotāju viedokļus, pētījums tika veikts Rīgas skolās un Limbažu skolā. Kopumā aptaujāti 140 skolēni; veiktas intervijas ar četriem pedagogiem – diviem klašu audzinātājiem un diviem sociālajiem pedagogiem (katrs no savas pilsētas skolas).

Kvantitatīvajā pētījumā kā aptaujas metode ir izmantota anketēšana. Anketās ir gan slēgtie, gan atvērtie jautājumi. Pavisam aptaujātas 6 klases – 7. un 9. klase no Āgenskalna Valsts Ģimnāzijas; 5., 7. un 9. klase no Limbažu 3. vidusskolas un 5. klase no Kultūras vidusskolas.

Kvalitatīvajā pētījumā ir izmantotas tiešās daļēji strukturētās intervijas. Kopā veiktas četras intervijas – ar sociālo pedagogu un vienu skolotāju (5.-9. klases audzinātāju) no Āgenskalna Valsts Ģimnāzijas; tāpat ar sociālo pedagogu un vienu skolotāju (5.-9.klases audzinātāju) no Limbažu 3. vidusskolas. Intervijas veiktas pēc kvantitatīvā pētījuma datu analīzes, lai iegūtu skolotāju komentārus par skolēnu viedokli.

Pētījuma objekts: Āgenskalna Valsts Ģimnāzijas 7. un 9. klases skolēni, sociālais pedagogs un viens skolotājs; Limbažu 3. vidusskolas 5., 7. un 9. klases skolēni, sociālais pedagogs un viens skolotājs; Kultūras vidusskolas 5. klases skolēni.

Pētījuma priekšmets: Rīgas pamatskolas skolēnu un skolotāju viedoklis un redzējums par mobinga izplatību un risināšanu.

3.2. Mobinga izplatība skolās

Analizējot pētījumā iegūtos rezultātus, var secināt, ka mobings ir izplatīta problēma mūsu skolās, pie tam visās vecuma grupās.

Lai gūtu plašāku priekšstatu par atsevišķu skolu atsevišķām vecuma grupām, jāanalizē katra klase atsevišķi, pēc tam rezultātus salīdzinot.

Lai arī 90% Limbažu 3. vidusskolas 5. klases skolēni ir atzinuši, ka skolā jūtas droši un labi, 72% no šiem pašiem skolēniem atzīst, ka reizēm ir izjutuši negatīvu attieksmi no klasesbiedru puses. Tikai 28% no klases kolektīva ir atbildējuši, ka nekad nav izjutuši negatīvu attieksmi vai rīcību pret sevi. 86% atzinuši, ka novērojuši negatīvu attieksmi pret kādu citu klasesbiedru, turklāt vairāki skolēni piebilst, ka tas bijis regulāri pret kādu noteiktu personu. Tomēr 91% skolēnu klasesbiedru savstarpējās attiecības vērtē kā samērā labas. Tāpat interesanti analizēt, ko skolēni gribētu mainīt savā skolā, jo tas tiešā mērā atbilst skolēnu sasāpējušiem jautājumiem par esošajām problēmām un vēlamajām izmaiņām. Piemēram, jau minētajā klasē 36% skolēnu min, ka mainīt gribētu tieši skolēnu attieksmi vienam pret otru, pārējie kā prioritāti min dažādus sadzīves uzlabojumus, piemēram, jaunus datorus, nepieciešamību pēc remonta, arī labāku ēdināšanu un vēl vienu kafejnīcu.

Salīdzinot Limbažu 3. vidusskolas 5. klases skolēnu viedokli ar 7. un 9. klases viedokli, var manīt atšķirības. Šajā skolā anketētajā 7. klasē 75% skolēnu jūtas labi un droši; 91% atzīst, ka ir izjutuši negatīvu attieksmi no klasesbiedru puses, turklāt vairāki ir atzīmējuši, ka tas bijis bieži vai vienmēr. Šajā vecuma grupā jau 41% skolēnu gribētu skolā mainīt tieši skolasbiedru savstarpējo attieksmi, lai arī 83% klasesbiedru savstarpējās attiecības vērtē kā samērā labas vai ļoti labas.

Limbažu 3. vidusskolas 9. klasē 93% skolēnu jūtas labi un droši, tomēr 80% skolēnu atzīst, ka ir izjutuši negatīvu attieksmi no vienaudžu puses; 86% skolēnu novērojuši negatīvu attieksmi pret

kādu citu klasesbiedru. Tomēr šajā klasē visi skolēni savstarpējās attiecības vērtē kā samērā labas vai pat ļoti labas, attiecīgi tikai 13% skolēnu gribētu mainīt savu klasesbiedru attieksmi pret citiem skolēniem.

Var secināt, ka lielākā daļa katras klases skolēnu ir izjutuši negatīvu attieksmi no klasesbiedru puses, tomēr jāatzīst, ka mazākā daļa atzīst, ka tā tas bijis regulāri un ilgstoši. Tāpēc arī vērojamas dažas pretrunas skolēnu viedokļos. Piemēram, Limbažu 3. vidusskolas 9. klasē liels skaits skolēnu ir izjutuši negatīvu attieksmi pret sevi, tomēr kopumā klases attiecības vērtē kā labas. Tas varētu būt tāpēc, ka šī negatīvā pieredze nav bijusi ilgstoša un neskatoties un atsevišķiem konfliktiem, skolēni novērtē citas labās lietas un draugus, kuri viņiem ir skolā. Turklāt 9. klasē mazāk nekā 5. un 7. klasē skolēni grib mainīt savstarpējās attiecības. Tas varētu norādīt uz to, ka šajā klasē tomēr šo negatīvo attieksmi neizrāda tik acīmredzami, vai arī šajā vecumā skolēni šīs problēmas neuztver vairs tik asi. Jāņem vērā, ka šajā skolā bērni lielākoties mācās jau no 1. klases, tāpēc var pieņemt, ka katrs skolēns ar laiku samierinās ar savām pozīcijām attiecīgajā vidē. Turklāt, autoresprāt, kļūstot vecākiem, skolēni kļūst iecietīgāki.

Tomēr kopumā skatoties uz šiem skaitļiem, neapstrīdams ir tas, ka visās šajās klasēs ir vērojama mobinga izplatība.

Analizējot Rīgas skolu skolēnu viedokli, var vērot līdzīgas tendences. Kultūras vidusskolas 5. klasē 88% skolēni atzīst, ka skolā jūtas labi vai droši; 85% ir izjutuši negatīvu attieksmi no klasesbiedru puses, turklāt 22% to ir izjutuši bieži vai vienmēr. 83% skolēnu ir novērojuši negatīvu attieksmi pret kādu citu klasesbiedru. Neskatoties uz to 88% skolēnu klasesbiedru savstarpējās attiecības vērtē kā samērā labas vai labas. Runājot par skolēnu vēlmēm ko mainīt skolā, tikai 11% skolēnu min, ka vēlētos mainīt klasesbiedru attieksmi un uzvedību.

Āgenskalna Valsts ģimnāzijas 7. klasē 93% skolēnu skolā jūtas labi vai droši; 70% ir izjutuši negatīvu attieksmi no vienaudžu puses. Tikai 6% skolēnu nav novērojuši negatīvu attieksmi, kas vērsta uz kādu klasesbiedru. 86% no šīs klases skolēniem savstarpējās attiecības klasē vērtē kā labas vai pat ļoti labas; 16% skolēnu vēlētos mainīt skolēnu savstarpējo attieksmi vienam pret otru.

Āgenskalna Valsts ģimnāzijas 9. klasē 87% skolēnu atzīst, ka ir izjutuši negatīvu attieksmi no vienaudžu puses, pie tam 37% no šiem 87% to iz izjutuši bieži vai vienmēr. Tāpat kā citās klasēs, arī šajā vairākums skolēnu atzīst, ka jūtas labi un droši, atrodoties skolā. Tikai 16 %

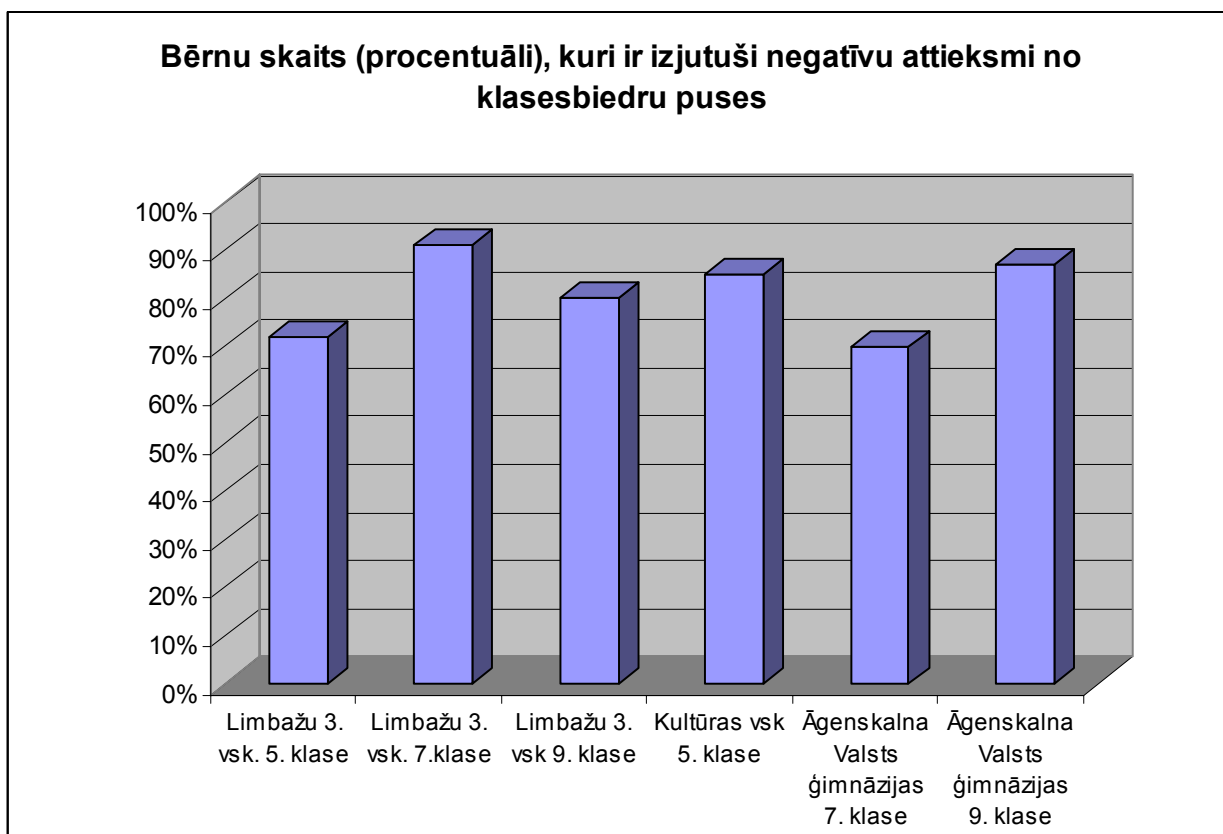
skolēnu gribētu mainīt skolēnu attieksmi vienam pret otru. Tomēr liels skaits – 90% skolēnu ir novērojuši negatīvu attieksmi pret kādu klasesbiedru.

Salīdzinot šos skaitļus, var vērot zināmas līdzības. Negatīvu attieksmi no klasesbiedru puses ir izjutuši skolēni visās vecuma grupās, tomēr 5. klasē to ir vairāk, neskatoties uz to, šajā vecuma grupā ne tik daudz skolēnu min, ka vēlētos mainīt tieši savstarpējo attieksmi. Tomēr šajā jautājumā jāņem vērā tas, ka skolēni min tās lietas, kuras attiecīgajā brīdī ir visaktuālākās. Autoresprāt arī tie nedaudzi skolēni, kuri min tieši skolēnu attiecības un uzvedību, jau ir labs rādītājs. Protams, vairākums gribētu mainīt vecos datorus pret jauniem vai ēdnīcas ēdienkarti, pēc tam padomājot par savstarpējā attiecībām un uzvedību. Jāatzīst, ka lielākā daļa skolēnu novēro negatīvu attieksmi arī pret citiem skolēniem, tāpēc nevar uzskatīt, ka skolēni paši neapzinās šo problēmu. Pēc autores domām, viņi ļoti labi redz, kas notiek apkārt, skolotājiem ir jāpanāk, ka viņi šajās problēmās arī iedziļinātos un mēģinātu tās risināt.

Salīdzinot, Limbažu 3. vidusskolas un Rīgas skolu skolēnu attieksmi, var manīt līdzīgas pazīmes. Nevar nepamanīt tos skaitļus, kas atklāj to bērnu skaitu, kuri cieš no negatīvas attieksmes un rīcības no vienaudžu puses.

Visvairāk skolēnu to izjutuši Limbažu 3. vidusskolas 7. klasē un Āgenskalna Valsts ģimnāzijas 9. klasē. Tomēr kopumā vērtējot, šie rādītāji ir augsti, jo visās klasēs vairāk par 60 % skolēnu ir izjutuši negatīvu attieksmi no vienaudžu puses skolā.

Uzskatāmāk parādīts 1. attēlā - cik procentuāli skolēni ir cietuši no negatīvas rīcības vai attieksmes no klasesbiedru puses.

1. attēls

Tomēr jāuzsver, ka šie rādītāji neparāda, ka visi šie skolēni ir mobinga upuri. Tik daudz skolēni ir izjutuši negatīvu attieksmi vai rīcību no klasesbiedru puses, bet ne visi no viņiem to izjūt regulāri un ilgstoši.

Vērtējot skolotāju viedokli par mobinga izplatību, vērojama vienprātība un līdzīgs redzējums. Limbažu 3. vidusskolas sociālais pedagogs Baiba Cīrule uzsver, ka mobings skolā ir sabiedrības kā tādas attiecību atspoguļojums. Viņa uzskata, ka to, kā bērni uzvedās skolā, ir ietekmējusi visa sabiedrība – vide, ar kuru saskaras bērns un no kuras viņš to iemācās. Baiba Cīrule liek padomāt par to, ka mobings pastāv visur un visās vecuma grupās – gan darba vietās, gan skolās, gan uz ielas; jebkurā kolektīvā var novērot kādas mobinga pazīmes, turklāt viņa uzsver TV ekrānu atstāto iespaidu uz bērnu psihi. Āgenskalna Valsts ģimnāzijas sociālā pedagoga Dinas Lazdovskas uzskati ir līdzīgi, jo arī viņa uzsver mobinga eksistenci visā sabiedrībā. Viņa apgalvo, ka mobings pastāv visās skolās un tā ir aktuāla problēma jebkurā pilsētā un jebkurā klasē. Arī

Limbažu 3. vidusskolas 5. klases audzinātāja Māra Ieleja un Āgenskalna Valsts ģimnāzijas 9. klases audzinātāja Antra Balode uzskata, ka mobings ir ļoti izplatīts un aktuāla problēma skolās.

3.3. Visbiežākie mobinga izpausmes veidi

Mobinga izpausmes veidus var novērot jau agrā vecumā un ja tos analizētu un mēģinātu risināt jau sākumstadijā, tad, kļūstot vecākam, indivīdam nebūtu šīs izpausmes tik izteiktas. [11: 18]

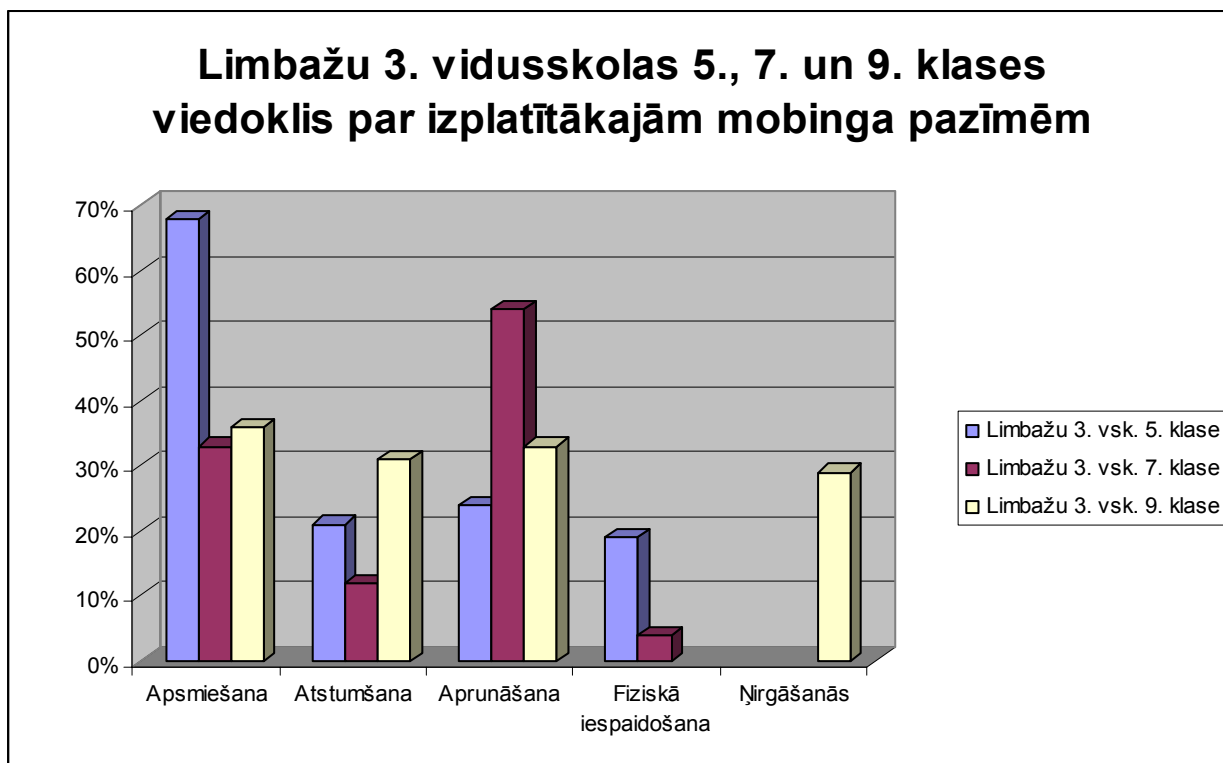
Analizējot mobinga izpausmes veidus, vērojama ļoti liela līdzība visās skolās un klasēs.

Limbažu 3. vidusskolā skolēni kā visbiežāk novērojamos mobinga izpausmes veidus min apsmiešanu, aprunāšanu un ņirgāšanos; arī fizisku iespaidošanu. Piemēram, 5. klasē 68% skolēni min, ka visbiežāk novērojuši vai izjutuši apsmiešanu, pārēji skolēni sadalās apmēram vienādās grupās, kuri vairāk novērojuši vai izjutuši atstumšanu, aprunāšanu un fizisko iespaidošanu. Kā nesaskaņu iemeslu lielākā daļa šīs klases skolēnu – 72% - min to, ka daži skolēni domā, ka ir labāki par citiem. Mazāk – 21% - ka iemesli ir aprunāšana, tenkas un skaudība. Tomēr ir arī skolēni, kas kā iemeslu min arī savstarpējās iecietības un cieņas trūkumu, grupējumus, kas konkurē.

Limbažu 3. vidusskolas 7. klasē 54% skolēni atzīst, ka visbiežāk novērojuši aprunāšanu, 33% skolēnu – apsmiešanu, 12% - nepieņemšanu, 4% - fizisko pazemošanu. Skolēni katrs min vairākus iemeslus, kas ir par pamatu klasesbiedru nesaskaņām. Visvairāk skolēnu – 79% min, ka nesaskaņām par iemeslu ir aprunāšana, tenkas un skaudība; 62% skolēni uzskata, ka tam par iemeslu ir grupējumi, kas savā starpā konkurē; 54% skolēnu domā, ka nesaskaņas ir tāpēc, ka daži skolēni domā, ka ir labāki par citiem. Mazāk gan par iemesliem min savstarpējās iecietības un cieņas trūkumu. Šeit gan jāmin, ka skolēni ir atzīmējuši vairākus atbilžu variantus, tāpēc procenti „pārklājās”.

Limbažu 3. vidusskolas 9. klasē apmēram vienāds skaits skolēnu par visbiežāk novērotajām pazīmēm min gan atstumšanu, gan apsmiešanu, gan aprunāšanu un ņirgāšanos. Par nesaskaņu iemesliem visvairāk skolēnu – 46 % min to, ka daži skolēni domā, ka ir labāki par citiem, nedaudz mazāk – 36% par iemesliem min skolēnus, kuru rīcība traucē citiem, mazāk skolēnu par iemesliem min arī savstarpējās iecietības un cieņas trūkumu, aprunāšanu, tenkas un skaudību, kā arī grupējumus, kas konkurē.

2. attēlā redzams kādas mobinga pazīmes visvairāk saskata katras klases skolēni. Jāpiemin, ka 9. klasē nav pieminēta tāda izpausme kā fiziskā iespaidošana, savukārt ne 5., ne 7. klase nav minējusi ņirgāšanos. Var secināt, ka, jo vecāki bērni, jo mazāk tiek pielietots fizisks spēks, jo arī 7. klases skolēni mazāk kā 5. klases skolēni min fizisko iespaidošānu.

2. attēls

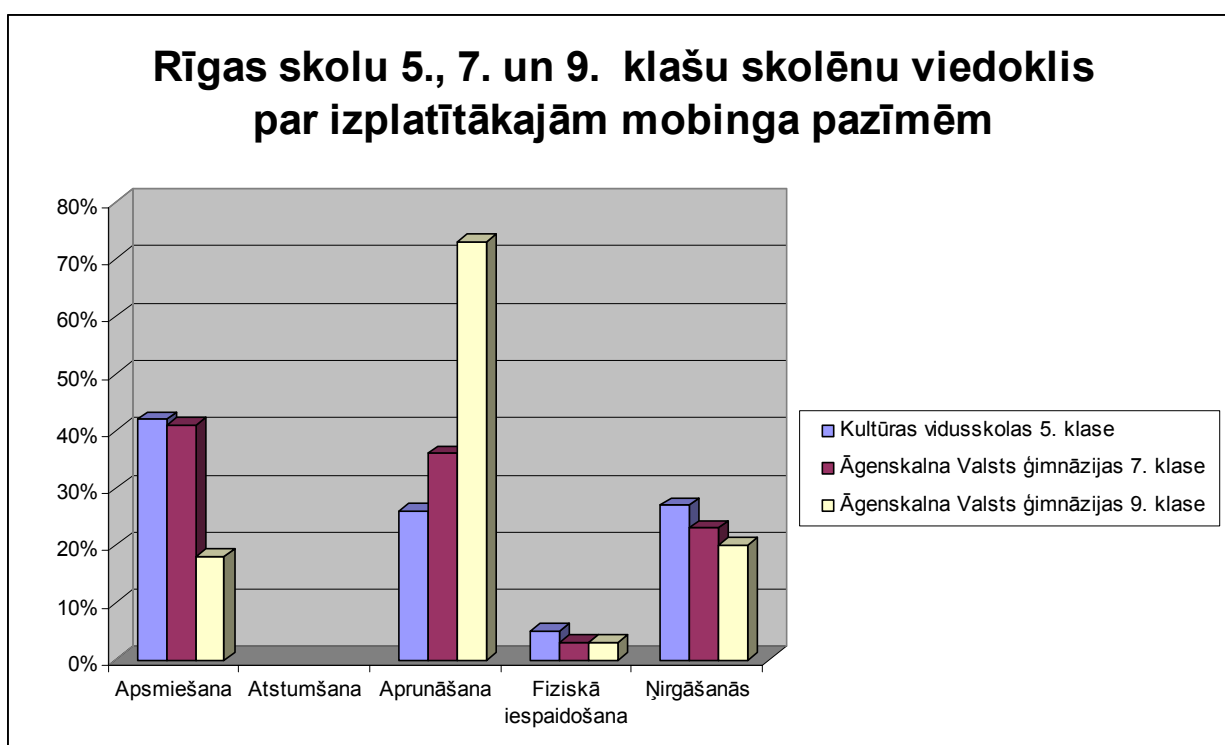
Salīdzinot šos skaitļus, var teikt, ka izplatītākās mobinga pazīmes ir apsmiešana un aprunāšana, tomēr var novērot arī atstumšanu un ņirgāšanos; fizisko iespaidošānu vismazāk. Par nesaskaņu iemesliem katrā klasē ir savi viedokļi un autoresprāt tie visi ir sastopami jebkurā klasē un ir par cēloni klasesbiedru nesaskaņām.

Kultūras vidusskolas 5.klasē 42 % skolēni kā izplatītākās mobinga pazīmes min apsmiešanu, 27% - ņirgāšanos, 26% - aprunāšanu un tikai 5% - fizisko iespaidošānu. Par nesaskaņu iemesliem visvairāk tiek minēti skolēni, kuru rīcība traucē citiem (tā uzskata 61% skolēnu). 55% domā, ka tam par iemeslu ir arī skolēni, kuri domā, ka ir labāki par citiem; mazāk par iemesliem min aprunāšanu, skaudību, tenkas, savstarpējās iecietības un cieņas trūkumu.

Āgenskalna Valsts ģimnāzijas 7. klasē 41% skolēnu ir izjutuši vai novērojuši apsmiešanu, 36% - aprunāšanu, 23% - ņirgāšanos un tikai 3% skolēnu ir izjutuši vai novērojuši fizisku iespaidošanu. Šajā klasē izteikti daudz skolēnu kā iemeslu nesaskaņām ir minējuši vairākus vai pat visus anketā minētos iemeslus. 56% skolēnu par iemeslu min skolēnus, kuru rīcība traucē citiem, 53% domā, ka tas ir arī dēļ grupējumiem, kas konkurē; 46% min arī to, ka daži skolēni domā, ka ir labāki par citiem; mazāk skolēnu min, ka nesaskaņas rodas, jo pastāv aprunāšana, tenkas, skaudība, savstarpējās iecietības un cieņas trūkums.

Šīs skolas 9. klasē izteikti daudz skolēnu – 73 % ir izjutuši vai novērojuši aprunāšanu, 20% ir novērojuši arī ņirgāšanos, mazāk apsmiešanu, un tikai 3% ir izjutuši vai novērojuši fizisko iespaidošanu. Par nesaskaņu iemesliem arī šajā klasē daudz skolēni min vairākus vai visus anketā minētos – savstarpējās iecietības un cieņas trūkums, aprunāšana, tenkas, skaudība, grupējumi, kas konkurē, skolēni, kuri domā, ka ir labāki par citiem, skolēni, kuru rīcība traucē citiem. Visi šie iemesli ir minēti gandrīz vienlīdz bieži.

Izteiktākās pazīmes kopumā Rīgas skolās var aplūkot 3. attēlā. Kā redzams, nevienā no klasēm nav minēta atstumšana, arī fizisko iespaidošanu novērojuši maz skolēnu. Visizteiktākās pazīmes ir apsmiešana un aprunāšana.

3. attēls

Analizējot Rīgas skolas skolēnu redzējumu, var izšķirt šādas pazīmes, kuras skolēni novēro visbiežāk: apsmiešana, aprunāšana, ņirgāšanās; mazāk fiziskā iespaidošana. Var secināt, ka šīs pazīmes dominē gan Limbažu 3. vidusskolā, gan Rīgas skolās, līdz ar to var saprast, ka bērni neatkarīgi no tā, kurā pilsētā viņi dzīvo, savu negatīvo attieksmi pauž līdzīgā veidā. Jāsaka, ka pozitīvi ir tas, ka fiziskā iespaidošana tiek pielietota vismazāk, bet, kā intervijā minēja gan Limbažu 3. vidusskolas sociālais pedagogs Baiba Cīrule, gan Āgenskalna Valsts ģimnāzijas sociālais pedagogs Dina Lazdovska, tieši vārdiski aizvainojumi var aizskart visvairāk un atstāt uz bērnu paliekošākas sekas.

Runājot par pedagogu novērojumiem, tie sakrīt ar skolēnu novērojumiem un pieredzēto. Arī Limbažu 3. vidusskolas pedagogi un Āgenskalna Valsts ģimnāzijas pedagogi kā izplatītāko mobinga pazīmi min aprunāšanu un apsūkāšanu. Pedagogi to ir novērojuši paši, kā arī skolēni ir runājuši tieši par šīm izpausmēm, runājot par kādiem konfliktiem. Pedagogi gan min arī fizisko iespaidošānu, bet arī viņuprāt tā nav tik izplatīta, izplatītāka un diemžēl arī ar negatīvākām sekām tomēr ir emocionālā vardarbība.

3.4. Kam vajadzētu risināt mobinga problēmas

Runājot par mobinga risināšanu, ir svarīgi noskaidrot skolēnu viedokli un attieksmi, jo skolotāji vieni nevar atrisināt šo problēmu. Nepieciešams apmainīties ar viedokļiem un uzklaut vienam otru, lai saprastu, kurš būtu vispiemērotākais problēmas risināšanas modelis.

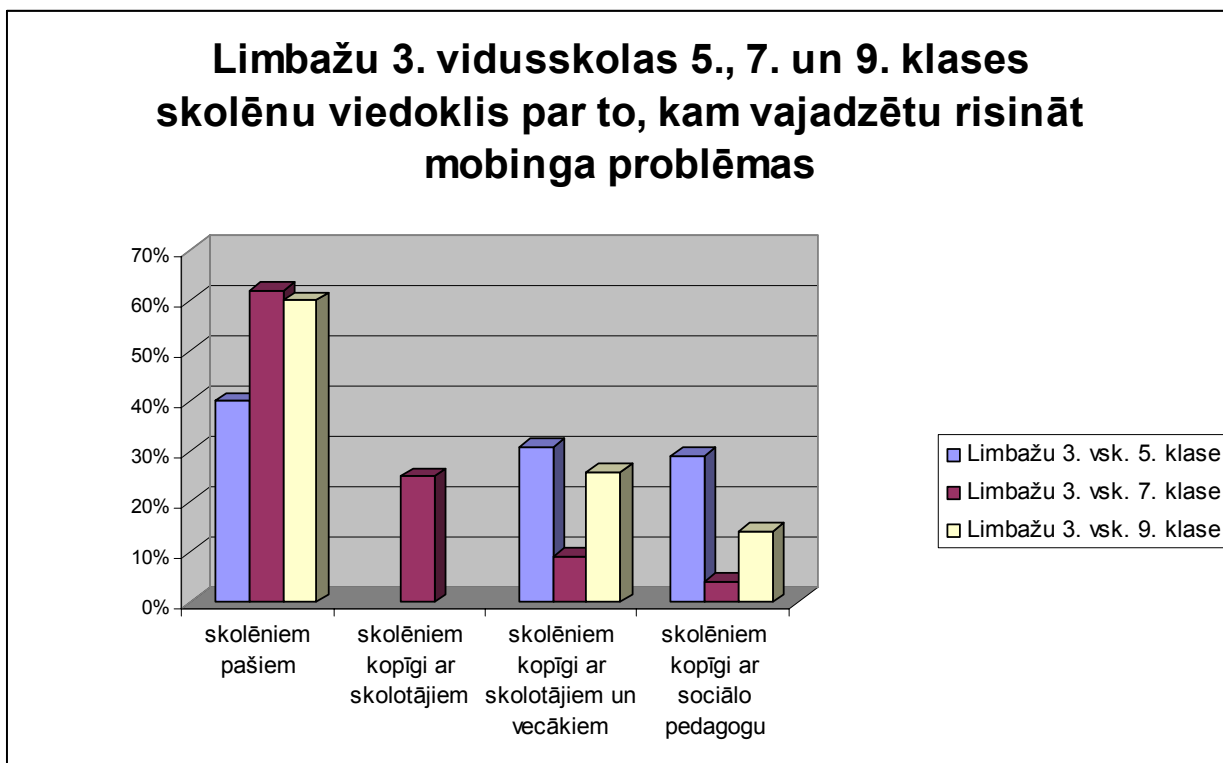
Limbažu 3. vidusskolas 5. klasē 40% skolēnu uzskata, ka konfliktus un nesaskaņas vajadzētu risināt skolēniem pašiem (pārējie sadalās līdzīgās daļās, kuri domā, ka to vajadzētu darīt skolēniem kopīgi ar skolotājiem un vecākiem un skolēniem kopīgi ar sociālo pedagogu), tajā pašā laikā tikai 31% skolēnu kaut reizi ir mēģinājuši palīdzēt un aizstāvēt kādu, kuram tiek darīts pāri. Arī skolotājiem un vecākiem skolēni nelabprāt lūdz palīdzību – tikai 22% skolēnu to kaut reizi ir darījuši. Kaut arī pēc aptaujas rezultātiem var secināt, ka 95% šīs klases skolēnu uzticas klases audzinātājam, tikai 59% skolēni labprāt par savām problēmām un nesaskaņām ar klasesbiedriem stāstītu viņam; 72% skolēnu savas attiecības ar skolotājiem vērtē kā labas vai pat sirsnīgas.

Limbažu 3.vidusskolas 7. klasē 62% skolēni uzskata, ka nesaskaņas jārisina skolēniem pašiem, 25% - ka tas jārisina kopā ar skolotājiem, tikai 9% uzskata, ka jāpiesaista gan skolotāji, gan vecāki; vēl mazāk domā, ka vajadzētu to darīt kopā ar sociālo pedagogu. 66% skolēnu no šīs klases ir kaut reizi mēģinājuši saviem klasesbiedriem, aizstāvēt un atbalstot viņus; 54% ir lūguši palīdzību, padomu kādam skolotājam vai vecākiem. 75% skolēnu savas attiecības ar skolotājiem vērtē kā labas vai sirsnīgas, tomēr tikai 29% skolēnu būtu gatavi savās problēmās dalīties ar skolotājiem. 75% atzīst, ka uzticas klases audzinātājam.

Limbažu 3. vidusskolas 9. klasē 60% uzskata, ka problēmas, kas saistītas ar konfliktiem un nesaskaņām klasē, vajadzētu risināt skolēniem pašiem, 26% domā, ka tas būtu jādara, piedaloties gans skolotājiem, gan vecākiem, 14% domā, ka vajadzētu piesaistīt sociālo pedagogu. 60% skolēnu uzticas klases audzinātājam, tomēr tikai 33% būtu gatavi par savām problēmām, nesaskaņām ar klasesbiedriem stāstīt viņam. Šajā klasē visi skolēni savas attiecības ar skolotājiem vērtē kā labas vai sirsnīgas.

Jāsaka, ka visās šajās klasēs visi skolēni ir atzinuši, ka klases audzinātājs viņam ir gandrīz vienmēr pieejams; nav pieejams tikai tajās dienās, kad skolotājs nav skolā. Tātad, ja skolēnam ir kādi jautājumi, viņš bez problēmām var uzmeklēt savu klases audzinātāju. Tomēr šajās klasēs vērojama viena tendence – skolēni it kā uzticas klases audzinātājam, tomēr par savām problēmām un nesaskaņām ar klasesbiedriem nav gatavi runāt tieši ar viņu. Vairāki skolēni par iemeslu min to, ka viņi savas problēmas labprātāk pārrunā ar saviem draugiem vai arī to, ka šīs problēmas neattiecas uz klases audzinātāju; daži arī piebilst, ka neuzticas klases audzinātājam, jo baidās, ka viņš pastāstīs to klasei vai kādam citam skolotājam.

Analizējot 4. attēlā redzamos skaitļus, var secināt, ka lielākā daļa skolēnu ir gatavi savas problēmas risināt paši saviem spēkiem, neprasot palīdzību skolotājiem, vecākiem vai sociālajam pedagogam.

4. attēls

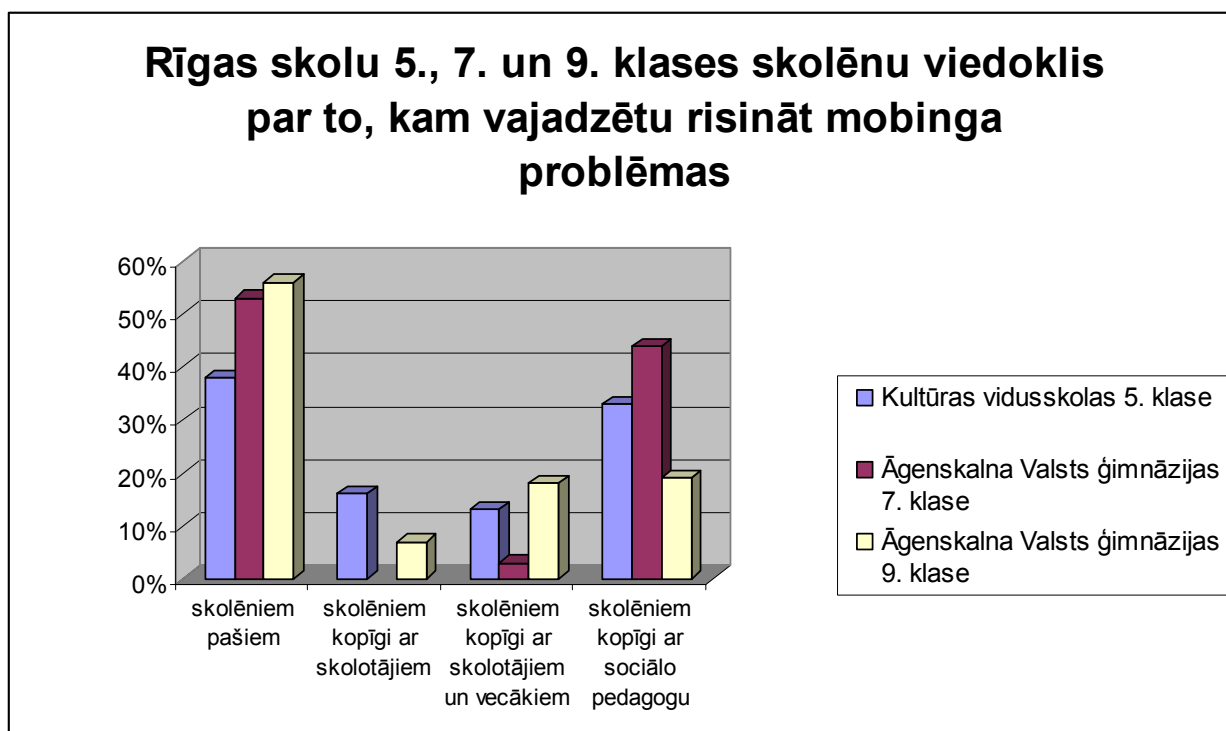
Kultūras vidusskolas 5. klasē 38% skolēnu uzskata, ka savstarpējās problēmas un nesaskaņas vajadzētu risinātiem skolēniem pašiem, 33% skolēnu domā, ka to vajadzētu darīt skolēniem kopīgi ar sociālo pedagogu, 16% - ka jāiesaista skolotājs, bet 13% - ka jāiesaista gan skolotāji, gan vecāki. 61% skolēnu ir mēģinājuši palīdzēt, atbalstīt savus klasesbiedrus, 50% ir lūguši palīdzību skolotājam vai vecākiem. 72% skolēnu atzīst, ka uzticas savam klases audzinātājam, tomēr tikai 27% būtu gatavi viņam stāstīt par savām problēmām, nesaskaņām ar klasesbiedriem. Vairāki skolēni min, ka neuzticētu savas problēmas, jo: tā neesot viņas darīšana, skolēni baidās, ka mainīšoties skolotājas domas par viņu, par savām problēmām labprātāk runā ar saviem draugiem, vai arī skolēni to uzskata par sūdzēšanos un nevēlas to darīt. 66% skolēnu savas attiecības ar skolotājiem vērtē kā labas vai sirsnīgas.

Āgenskalna Valsts ģimnāzijas 7.klasē 53% skolēnu domā, ka problēmas būtu jārisina pašiem savā starpā, 44% domā, ka būtu jāpiesaista sociālais pedagogs, mazāk uzskata, ka vajadzētu piesaistīt skolotājus un vecākus. Tikai 40% skolēnu ir mēģinājuši palīdzēt savu klasesbiedru

konfliktos, vēl mazāk – 6% ir lūguši palīdzību skolotājam vai vecākiem. 93% skolēnu apgalvo, ka uzticas klases audzinātājam, tomēr tikai 26% skolēnu būtu gatavi savas problēmas pārrunāt ar klases audzinātāju. 63% skolēnu savas attiecības ar skolēniem vērtē kā labas vai sirsnīgas.

Āgenskalna Valsts ģimnāzijas 9. klasē 56% skolēnu uzskata, ka pašiem skolēniem jārisina konflikti, 19% skolēnu vēlētos piesaistīt arī sociālo pedagogu, 18% - arī skolotājus un vecākus, mazāk skolēnu būtu gatavi savas problēmas risināt tikai ar skolotājiem. 45% skolēnu ir mēģinājuši palīdzēt, aizstāvēt savu klasesbiedru, 29% atzīst, ka ir lūguši palīdzību kādam skolotājam vai vecākiem. 54% skolēnu atzīst, ka uzticas savam klases audzinātājam; 38% skolēnu būtu gatavi stāstīt audzinātājam par savām problēmām, nesaskaņām ar klasesbiedriem.

5. attēlā redzams, ka arī Rīgas skolās skolēni labprātāk nesaskaņas ar klasesbiedriem risinātu paši, nelūdzot palīdzību skolotājiem vai vecākiem.

5. attēls

Salīdzinot šīs skolas un vecuma grupas, atklājas vēl kāda tendence – skolēni mazākajās klasēs labprātāk atzīst, ka problēmu risināšanā vajadzētu iesaistīt gan skolotājus, gan vecākus, gan sociālo pedagogu (psihologu); 7. un 9. klasēs skolēni vairāk domā, ka problēmas būtu jārisina skolēniem pašiem. Vērojama parādība, ka skolēni nelabprāt savas problēmas un konfliktu

risināšanu pārrunātu ar klases audzinātājiem, turklāt savās atbildēs tikai retais paskaidro kāpēc nestāstītu par to skolotājam. Rādītājs par attiecībām ar skolotājiem kopumā maz izsaka skolēnu gatavību uzticēties viņiem, jo daudzi skolēni min, ka nevar novērtēt vienādi attiecības ar visiem skolotājiem – ar kādu tās ir labākas, ar kādu sliktākas.

Kopumā var secināt, ka lielākā daļa skolēnu risinātu savas problēmas paši, tomēr ir pietiekoši daudz tādu, kas piesaistītu gan skolotājus, gan sociālo pedagogu, gan vecākus. Turklāt, autoresprāt, tieši tie skolēni, kuriem šīs problēmas visaktuālākās, būtu gatavi par tām pastāstīt arī citiem, lai meklētu problēmas risinājumu.

Runājot par skolotāju attieksmi pret šo jautājumu, valda vienisprātis - visi skolotāji uzskata, ka mobinga problēmas risināšanā vajadzētu iesaistīt gan skolotājus, gan vecākus, gan sociālo pedagogu vai psihologu. Tomēr visi apzinās, ka nepieciešams radīt bērnos pārliecību, ka skolotāji palīdzēs rast risinājumu, lai viņi spētu uzticēties.

Ņemot vērā visus pētījumā iegūtos rezultātus, var apgalvot, ka darba ievadā izvirzītā hipotēze ir apstiprinājusies. Ir pierādīts, ka skolās pastāv mobinga problēmas. Lai arī liela daļa skolēnu uzskata, ka skolēniem pašiem vajadzētu risināt nesaskaņu problēmas, ir arī daļa (vairāk mazāko klašu skolēni), kuri domā, ka mobinga problēmas risināšanā jāpiedalās gan skolotājiem, gan vecākiem, gan sociālajam pedagogam; skolotāji šajā jautājumā ir vienisprātis.

Secinājumi

Analizējot mobinga problēmas teorētisko literatūru un pētījuma rezultātus, autore ir izdarījusi šādus secinājumus:

1. Mobings veidojas, kad viena vai vairākas personas atkārtoti un ilgākā laika periodā tiek pakļautas negatīvai rīcībai un attieksmei no līdzcilvēku puses;
2. Mobings iedalās vairākos veidos, atkarībā no tā izpausmes veida: fiziskais, verbālais un izstumšanas/klusuma mobings;
3. Mobinga veicēji un upuri ir atpazīstami pēc noteiktām pazīmēm;
4. Skolēnu uzvedības problēmas rodas viņu sociālās un psiholoģiskās attīstības gaitā; tā var izmainīties, kad ģimenē un skolā bērni sāk atrast savu vietu;
5. Sekas, ko rada mobings, var iespaidot bērna dzīves uztveri, attīstību un personības veidošanos. Tas galvenokārt izraisa psiholoģiskas un emocionālas problēmas, bet mobinga sekas var būt arī fiziski miesas bojājumi un traumas;
6. Agresija, ka parādās masu informācijas līdzekļos un videospēlēs, var būtiski paaugstināt bērnu agresijas līmeni;
7. Bērni var „atradināties” no tās, retāk saskaroties ar šāda rakstura TV pārraidēm, videofilmām un elektroniskajām spēlēm;
8. Skolas loma ir ne tikai izglītēt, bet arī audzināt toleranci, savstarpējo sapratni, labestību un spēju veidot attiecības;
9. Skola mobingu var novērst dažādos līmeņos: pozitīvas skolas vides veidošana, mobinga rašanās novēršana, mobinga atklāšana un darbs ar akūto mobingu;
10. Mobinga rašanās novēršana ir profilaktiskas aktivitātes, kas saistītas ar informāciju un izglītību, kā arī ar cilvēcisko vērtību un attieksmju veidošanu;
11. Lai atklātu mobingu, ir vajadzīgi redzīgi un dzirdīgi skolotāji, kā arī skola, kas būtu ieinteresēta strādāt ar atklātajiem gadījumiem;
12. Problēmas risināšanā jāiesaista tikai tās personas, kuras ir tiešā veidā iesaistītas – ir vai nu mobinga upuri vai izraisītāji;
13. Gan skolēniem, gan vecākiem, gan skolotājiem un sociālajiem pedagogiem ir svarīga loma mobinga problēmas risināšanā;
14. Pētījuma rezultāti liecina, ka mobings ir izplatīta problēma Latvijas skolās, pie tam visās vecuma grupās;

15. Visizteiktākās mobinga pazīmes ir apsmiešana un aprunāšana, arī ņirgāšanās un atstumšana, vismazāk izplatīta ir fiziskā iesaidošana;
16. Būtiskākie nesaskaņu iemesli skolēnu starpā ir: daži skolēni domā, ka ir labāki par citiem, savstarpējās iecietības un cieņas trūkums, aprunāšana, skaudība, tenkas;
17. Lielākā daļa skolēnu uzskata, ka problēmas un nesaskaņas ar klasesbiedriem jārisina skolēniem pašiem;
18. Mazāko klašu skolēni vairāk kā lielāko klašu skolēni ir gatavi problēmas risināt kopā ar vecākiem, skolotājiem, sociālo pedagogu vai psihologu.
19. Skolotāji ir vienprātis, ka problēmas jārisina skolēniem kopīgi ar skolotājiem, vecākiem, arī sociālo pedagogu vai psihologu.

Nobeigums

Agresija ir viens no pamatelementiem gan starpsugu cīņā par eksistenci, gan vienas sugas pārstāvju starpā. Agresija ir uzplaukusi arī cilvēku vidū. Kaut arī cilvēki kļūst izglītotāki un civilizētāki, agresija mūsu vidū nemazinās. Tā kļūst slēptāka un rafinētāka, bet pašas agresijas principi paliek tādi paši, kādi tie ir dzīvnieku pasaulē. Skolēnu uzvedība un attiecības skolas dzīvē lielā mērā parāda uzvedību un attiecības visā sabiedrībā.

Šo tēmu autore izvēlējās, jo uzskata, ka tā nav bieži pētīta, turklāt bērnu un jauniešu attiecību problēmas un konflikti skolā ir aktuāla tēma, kur, balstoties uz savu pieredzi, autore var izdarīt savus secinājumus.

Diplomdarba tēma autoresprāt ir ļoti interesanta un ļauj to analizēt savas pieredzes ietvarā. Rakstot šo darbu autore varēja vilkt paralēles ar gūto pieredzi savā skolā, kas savukārt palīdzēja izprast mobinga problēmu labāk.

Rakstot darbu, nebija īpašu šķēršļu, vienīgi jāmin, ka literatūras par šo tēmu ir visai maz, īpaši latviešu valodā.

Darba sākumā izvirzītie uzdevumi tika izpildīti un tā kā arī rezultāti saskan ar autores gaidām, tad arī mērķis ir izpildīts. Ir noskaidrota skolēnu un skolotāju attieksme pret mobingu, ir skaidrs viņu redzējums par šo izplatīto problēmu.

Galvenie secinājumi pēc darba veikšanas: mobings ir izplatīta problēma skolā, taču ne tikai skolā, bet arī darba vietā. Jebkurā kolektīvā, neatkarīgi no vecuma, ir dažādi cilvēki, kas jau ir pietiekams iemesls, lai varētu rasties konflikti. Tas patiesībā nav nekāds fenomens, bet parasta parādība, bet tāpēc to nevajadzētu uztvert par nerisināmu jautājumu. Jebkurā kolektīvā var rast risinājumu konfliktiem; skolā tam vajadzētu notikt ar skolotāju un sociālo pedagogu palīdzību, bet piesaistīties vajadzētu arī vecākiem.

Šodien ne skola, ne ģimene viena pati nevar veiksmīgi sagatavot bērnus produktīvai pieaugušo dzīvei. Ģimenēm un skolām ir jārod sadarbības iespējas, taču gan ģimene, gan skola cenšas no tā izvairīties. Skolas sociālais pedagogs var uzņemties daudzas iespējamās lomas. Lai risinātu konkrētu situāciju un apmierinātu ieinteresēto pušu vajadzības, skolas sociālais pedagogs var

strādāt individuāli ar skolotājiem, ģimenēm un bērniem. Kopā ar direktoru, pārstāvjiem un skolas vides no skolas medicīnisko personālu skolas sociālais pedagogs var veidot programmas, piemēram, skolas krīzes plānu. Traucējoša un smaga incidenta laikā skolas sociālais pedagogs strādā kopā ar šo komandu, lai palīdzētu atsevišķiem skolēniem un skolotājiem, kuri pārdzīvo krīzi, kā arī darbojas ar plašāku skolas sabiedrību. Skolas sociālā darba loma balstās uz plašu prasmju diapazonu, kas izkristalizējas individuālā palīdzībā, skolas programmās un veidojas mijiedarbībā komandas darbā.

Sabiedrība pieprasa, lai izglītība uzņemas atbildību ne vien par mācīšanu, bet arī par to, lai kopā ar ģimeni sagatavotu bērnu nākotnei, kļūtu par cerību piepildīšanas līdzekli ne vien tiem bērniem, kuri viegli pakļaujas ārējām gaidām, bet arī visiem bērniem. Uzsvars tiek likt uz to, ka skolai kopā ar ģimeni jā sagatavo bērns nākotnei, tāpēc autoresprāt nevar novelt atbildību tikai uz skolu; vecāku piedalīšanās bērna skolas dzīvē ir ļoti nozīmīga un bērnam jāļauj sajūst, ka vecāki ir gatavi viņu atbalstīt.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Andersone, I., Ausekle, G., Beināre, D. Skolas loma darbā ar mobingu. Rīga: Rīgas Domes izglītības, jaunatnes un sporta departaments, 2005;
2. Baldiņš, A., Raževa, A. Skolas un ģimenes sadarbība. Rīga: Pētergailis, 2001;
3. Gulāne, V. Vardarbība ekrānos un agresija. Rīga: Raka, 2002;
4. Immere, I. Saskarsme skolā. Rīga: Latvijas sporta pedagoģijas akadēmija, 1997;
5. Konstebls, R., Makdonalda, S., Flinns, P. Dž. Sociālais darbs skolā. Rīga: Jumava, 2001;
6. Maurice, B. Kā izprast klases uzvedību. Lielvārde: Lielvārds, 1995;
7. Omārova, S. Cilvēks dzīvo grupā. Rīga: 2002;
8. Rudņicka, Z. Sociālais pedagoģis skolā. Rīga: RaKa, 2001;
9. Rudņicka, Z., Ukstiņa, R., Elme, A. Ģimeņu izglītība sociālajā pedagoģijā. Rīga: RaKa, 2002;
10. Thompson, D., Arora, T., Sharp, S. Bullying. London: Routledge Falmer, 2002;
11. Zions, P., Zions, L., Simpson, L.R. Emotional and Behavioral Problems. Corwin Press, Inc, 2002;
12. Latvijas Republikas Saeima. Bērnu tiesību aizsardzības likums (1998.19.06). Sk. Internetā (2006.22.04)
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=49096>
13. Latvijas Republikas Saeima. Radio un televīzijas likums (1995.24.08).Sk. internetā (2006.13.04)
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=36673>
14. Jēce, I. Nīrgāšanās skolā. Sk. internetā 2006.21.04.
<http://www.psihologijas pasaule.lv/raksti.php?id=251&show=401&act=read&ct=sub>
15. Sabiedriskās politikas portāla mājas lapa
www.politika.lv/
16. Rīgas Domes Izglītības, jaunatnes un sporta departamenta mājas lapa
www.ijsd.riga.lv/

Annotation

The purpose of diploma „Attitude towards mobbing among pupil and teachers” is to explore attitude of pupil and teachers towards mobbing and solving this problem at schools. Mobbing – it is prolonged physical and emotional violence, which occurs in a group and is directed towards one or several individuals.

The work is divided into three chapters, from which two introduce with the problem of mobbing and theoretical solutions of it. The third chapter explores the result of the analysis, in which author, using inquiries and interviews, has disclosed attitude of pupils and teachers towards mobbing. Main explored issues are: how wide spread is mobbing at schools, what are the most common features, who and how should solve this problem.

It can be concluded form the analysis, that both pupils and teachers are aware of this problem, in addition teachers emphasize, that mobbing is common not only at schools, but also in any working place or other group. Most pupil hold a view, that pupil should solve their problems on their own, teachers in return declare that involvement of teachers, parents and social educator or psychologist is necessary.

Pielikumi

Anketa

Pētījuma mērķis ir noskaidrot skolēnu attieksmi pret mobingu. Mobings – tā ir ilgstoša negatīva attieksme pret vienu cilvēku vai cilvēku grupu. Vārds „mobings” sevī iekļauj arī tādas darbības kā apsmiešana, atstumšana, ņirgāšanās, aprunāšana, fiziska un garīga pazemošana un vardarbība. Anketa ir anonīma, tāpēc lūdzu Jūs būt atklātiem un nebaidīties izteikt savas domas.

1. No kuras klases Tu mācies šajā skolā?

.....

2. Kā Tu jūties skolā?

- a) droši
- b) labi
- c) drīzāk labi
- d) drīzāk slikti
- e) slikti

3. Kas tev patīk skolā?

.....

4. Kāds Tu esi skolā (priecīgs, laimīgs, bēdīgs....)?

.....

5. Ko tu gribētu skolā mainīt?

.....

6. Kā Tu vērtē savas attiecības ar skolotājiem?

- a) sirsnīgas
- b) labas
- c) sliktas
- d) ļoti sliktas
- e) nezinu
- f)

7. Vai klases audzinātājs Tev vienmēr ir pieejams?

.....

8. Vai Tu uzticies klases audzinātājam?

- a) jā, vienmēr
- b) drīzāk jā
- c) drīzāk nē
- d) nē

9. Vai Tu viņam labprāt stāstītu par savām problēmām, nesaskaņām ar klasesbiedriem? Ja nē, tad kāpēc?

.....

.....
.....
10. Klasesbiedru savstarpējās attiecības ir:

- a) ļoti labas
- b) samērā labas
- c) nedraudzīgas
- d) sliktas

11. Kādi ir nesaskaņu iemesli klasē?

- a) savstarpējās iecietības un cieņas trūkums
- b) aprunāšana, tenkas, skaudība
- c) klasē ir grupējumi, kas konkurē
- d) daži domā, ka ir labāki par citiem
- e) klasē ir skolēni, kuru rīcība traucē citiem
- f).....

12. Vai esi izjutis/usi negatīvu attieksmi no klasesbiedru puses?

- a) nekad
- b) reizēm
- c) bieži
- d) vienmēr

13. Kā tā visbiežāk izpaužas (apsmiešana, atstumšana, nīrgāšanās, aprunāšana, fiziska pazemošana....)?

.....
.....
.....
14. Vai esi novērojis/usi negatīvu attieksmi pret kādu klases biedru?

.....
.....
15. Vai esi mēģinājis/usi viņam palīdzēt, atbalstīt, aizstāvēt?

.....
.....
16. Vai esi lūdzis/lūgusi palīdzību, padomu kādam skolotājam vai vecākiem?

.....
17. Kam Tavuprāt vajadzētu risināt skolēnu konfliktus un nesaskaņas?

- a) skolēniem pašiem
- b) skolēniem kopīgi ar skolotājiem
- c) skolēniem kopīgi ar skolotājiem un vecākiem
- d) skolēniem kopīgi ar sociālo pedagogu (psihologu)

18. Klase, kurā Tu mācies

19. Tavs dzimums

Zēns meitene

Paldies par atsaucību!

10.03.2006.

Intervija ar Limbažu 3. vidusskolas 5.klases audzinātāju Māru Ieleju.

1. Cik izplatīts pēc Jūsu domām ir mobings skolā?

Domāju, ka tas ir ļoti izplatīts. Ja paskatāmies kas notiek starpbrīžos, var novērot nepārtrauktu kustību, aktīvu skolēnu darbību. Tā ne vienmēr ir negatīva, bet tam visam pa vidu var novērot dažādus pāridarījumus. Patiesībā, mēs skolotāji starpbrīžos esam diezgan aizņemti, tāpēc daudz ko nepamanām. Tomēr, ja reizēm pievēršam uzmanību klasē notiekošajam, var novērot gan apsūkāšanos, gan atstumšanu. Ne vienmēr vajag vērot starpbrīžos notiekošo, šādu uzvedību var novērot arī stundu laikā. Skolēni nekautrējas visas klases priekšā kādu aizvainot. Bet ne visi gadījumi ir šādi. Mēs ne vienmēr visu pamanām, tāpēc cenšamies panākt, lai bērni konfliktu gadījumā nebaidītos par to runāt.

2. Kādas mobinga pazīmes visbiežāk var novērot?

Personīgi es savā darbā visbiežāk esmu novērojusi apsūkāšanu; arī fizisku vardarbību. Paši bērni arī ir pie manis nākuši ar tādu problēmu kā aprunāšana aiz muguras. Skolas vecumā bērnam ir svarīgi būt piederīgam savai klasei, draugu lokam, tāpēc reizēm nostrādā „bara instinkts”. Un tikai runājot ar katru bērnu atsevišķi, var pārrunāt viņa patiesās jūtas, attieksmi un problēmas. Pastāv arī netiešā vardarbība, kad tiek aiztiktas un plēstas skolasbiedra mantas.

3. Kādas tendences ir vērojamas skolēnu uzvedībā?

Kopumā skatoties uz bērnu attiecībām un uzvedību, domāju, ka nekas būtisku jau nemainās. Tomēr analizējot atsevišķi mūsu skolas skolniekus, manuprāt, šobrīd skolēnu uzvedība un attieksme ir sliktāka. Ja tā paskatos kā bija četrus, piecus gadus atpakaļ, tad varu teikt, ka agrāk skolēni bija iejūtīgāki un draudzīgāki. Domāju, ka to ļoti ietekmē TV filmas, datorspēles un dažādi raidījumi, kur tiek atspoguļota vardarbība.

4. Kādus pasākumus Jūs veicat, lai mazinātu mobingu skolā?

Mūsu skolā ļoti aktīvi darbojas sociālais pedagogs, arī psiholoģe. Baibai Cīrulei (sociālajam pedagogam) jau ir izdevies rast labu kontaktu ar skolēniem; viņi zina kur griezties pēc

palīdzības. Personīgi es savai audzināmajai klasei arī cenšos mācīt cieņu un sapratni. Audzināšanas stundas veltam dažādiem kopīgiem pasākumiem, spēlēm. Kopumā pasākumi ir tendēti uz to, lai saliedētu klases skolēnus un veicinātu labas attiecības viņu starpā.

Protams, ja novēroju kādu konfliktu vai bērni paši nāk pie manis ar savu problēmu, cenšos ar viņu visu izrunāt, saprast viņu un meklēt problēmas risinājumus; ja nepieciešams iesaistīt sociālo pedagogu un vecākus.

5. Kam vajadzētu uzņemties atbildību par mobinga risināšanu?

Es pat tā nevaru pateikt, kuram vajadzētu būt atbildīgam par šīs problēmas risināšanu, iespējams sociālajam pedagogam, jo skolotāji jau bieži vien ir aizņemti ar mācību procesu un daudz ko var nepamānīt. Bet domāju, ka zināmu atbildību jāuzņemas arī vecākiem. Ir tādas situācijas, ka bērna vecāki ir pilnīgi vienaldzīgi pret viņu atvases negatīvo uzvedību, saka: „Mēs tur neko nevaram padarīt”. Bet domāju, ka ja vecāki savā ģimenē neko nemēģinās risināt, tad arī bērnam tas var likties nevajadzīgi. Nepieciešama kopēja sadarbība un atbalsts skolēniem.

6. Kādas ir galvenās problēmas, ar kurām nākas saskarties, risinot mobinga problēmas?

Galvenais jau skolēnu neuzticība vai arī viņi neuzskata, ka kāds konflikts ir kas īpašs. Daudzi bērni neko nestāsta, jo baidās, ka klasesbiedri viņu apvainos vēl vairāk. Ir skolēni, kuri ar gadiem pacieš kāda skolasbiedra pāridarījumus un nevienam par to nevēlas stāstīt. Tāpēc arī es savas audzināmās klases bērnus cenšos iedrošināt, lai nepatur problēmas un konfliktsituācijas pie sevis, jo tikai tā var to atrisināt.

Pēc tam, risinot problēmu jāaskaras ar pāridarītāju nevēlēšanos mainīt savu attieksmi.

7. Jūsu ieteikumi, ierosinājumi mobinga problēmas risināšanai.

Pirmkārt domāju, ka jāiesaista vairāk vecāki. Jo bez vecāku palīdzības skolā vien mēs neko nevaram mainīt. Nepieciešams, lai bērns saprastu, ka problēmu redz arī viņa vecāki, ne tikai skolotāji, jo tas var nebūt stimuls risināt problēmu. Ja ar bērnu strādās gan mājās, gan skolā, tad ar laiku tas dos rezultātu.

Arī skolotājiem vairāk jāpiesaista uzmanība šīs problēmas risināšanai; audzināšanas stundas vairāk veltīt šiem jautājumiem.

10.04.2006.

Intervija ar Limbažu 3. vidusskolas sociālo pedagogu Baibu Cīruli.

1. Cik izplatīts pēc Jūsu domām ir mobings skolā?

Mobings ir sastopams ik uz soļa; ne tikai skolā, bet arī uz ielas, katrā mājā un darba vietā. Ja tā paskatāmies uz mūsu sabiedrību, varam novērot vardarbības pazīmes visās vecuma grupās. Un tā kā bērni ietilpst mūsu sabiedrībā, arī viņu starpā pastāv šī problēma. Atceros, nesen kādā seminārā, kurā piedalījos, tā vadītāja lika aizdomāties par vardarbības izplatību un jautāja: „Paceliet rokas tie, kuri ne reizi ne pret vienu nav izturējušies vardarbīgi (fiziski vai verbāli)”. Protams, neviens rokas tā arī nepacēla. Par sabiedrību kopumā var spriest pēc mums pašiem. Bērni skolā uzvedas tā, kā viņi to ir iemācījušies un novērojuši mājās, arī uz ielas vai TV ekrānos. Mobings sastopams jebkurā skolā; jebkurā klasē ir viens, divi vai vairāki bērni, kuru uzvedība nav apmierinoša un tā tiek negatīvi vērstā un klasesbiedriem.

2. Kādas mobinga pazīmes visbiežāk var novērot?

Visbiežāk jau tā ir verbālā vardarbība, kuru var novērot ik starpbrīdī. Protams, pastāv arī fiziska iespaidošana, bet bērni ļoti labi saprot, ka tā ir vieglāk pamanāma un visticamāk viņš par to tiks sodīts. Verbālā vardarbība neprasa spēku, bet tā ir daudz iedarbīgāka, aizskarošāka, jo uz bērnu atstāj smagākas sekas. Visbiežāk tā ir apsaukāšana, aprunāšana, kas var atstāt negatīvu ietekmi uz bērna pašapziņu.

3. Kādas tendences ir vērojamas skolēnu uzvedībā?

Domāju, ka nekas īpaši jau nav mainījies no tiem laikiem, kad pati mācījos. Tajā vecumā jau to nesapratu, bet tagad, strādājot par sociālo pedagogu, varu secināt, ka manā skolas laikā pastāvēja tādas pašas problēmas kā tagad. Skolēnu vidū kā agrāk tā arī tagad novērojamas vardarbības pazīmes. Kāda skolēna neapmierinoša uzvedība var liecināt par problēmām viņa ģimenē. Piemēram, viņš atkārtoti vecāku uzvedību mājās, vai arī vecāki ir pārāk aizņemti, tāpēc bērni cenšas izcelties, lai kaut kur viņu pamanītu. Šobrīd ir arī izplatīta situācija, kad bērnu vecāki (vai viens no vecākiem) atrodas ārzemēs, arī tad bērns izrāda savu protestu ar vardarbīgu uzvedību.

No skolas puses ir mainījies tas, ka tagad gandrīz jebkurā skolā ir pieejams sociālais pedagogs un šīs problēmas tiek risinātas. Mūsu skolā ir arī psihologs, kurš, manuprāt, ir nepieciešams šo problēmu risināšanā.

4. Kādus pasākumus Jūs veicat, lai mazinātu mobingu skolā?

Parasti skolotāji ir tie, kuri saredz problēmu, tad izrunā to ar bērnu, apzina iesaistītās personas, kuras tiek nosūtītas pie manis. Varu teikt, ka esmu iemantojusi bērnu uzticību, viņi labprātāk izrunā savas problēmas divatā, neesot klāt citiem klasesbiedriem un skolotājiem, tad viņi ir daudz atvērtaki un var skaidrāk izprast problēmas cēloņus un iespējamus risinājumus. Bieži vien tie skolēni, kuri tiek uzskatīti par tiem „huligāniem”, runājot ar mani divatā izrādās pavisam mierīgi bērni, kurus nomāc kāda problēma.

5. Vai skolēni labprāt paši nāk pie Jums ar savām problēmām?

Jā, viņi labprāt to dara. Ir jau man savi „patstāvīgie klienti”, kuri regulāri nāk parunāties, liela daļa no viņiem paši ir nākuši pie manis un meklējuši palīdzību. Nav tā, ka skolotāji bērnus ar vedu atved pie manis un tad tiek pratināti. Ir jau arī tādi gadījumi, kad skolēnam ar savu klases audzinātāju nav tik labs kontakts, tad ir saprotams, ka viņi nevēlas savas problēmas vai nesaskaņas ar klasesbiedriem pārrunāt ar klases audzinātāju.

Ja skolotājiem stundu laikā ir problēmas ar kādu skolēnu savaldīšanu, viņš tiek uzreiz stundas laikā nosūtīts pie manis. Es izmantoju arī tādu metodi kā *Uzvedības kontroles metodi*. Tas nozīmē, ka mēs ar skolēnu un viņa vecākiem vienojamies par to, ka pēc katras stundas skolotājs skolēna dienasgrāmatā rakstīs savus novērojumus, piezīmes par to, kāda ir bijusi viņa uzvedība. Pēc tam, gan vecāki, gan es varu to pārskatīt un analizēt problēmas. Tas ir ļoti labi, jo tad arī bērns pats uz papīra redz savu uzvedību. Mēs arī regulāri veicam pētījumus, dalām anketas, lai apzinātu skolēnu vērtības, problēmas. Pēc tam ar skolotājiem rīkojam sapulces un runājam par šīm problēmām.

6. Kam vajadzētu uzņemties atbildību par mobinga risināšanu?

Nedomāju, ka kādam konkrētam cilvēkam vajadzētu uzņemties atbildību par šīs problēmas risināšanu, tomēr skolā šīs problēmas risināšanas iniciatoram ir jābūt sociālajam pedagogam. Protams, nepieciešams iesaistīt gan vecākus, gan skolotājus, psihologu, gan visus iesaistītos skolēnus. Rezultāti nekad nebūs pamanāmi uzreiz, bet runājot ar bērnu atklāti visiem sadarbojoties un apspriežoties, situācija uzlabosies.

Uzskatu, ja skolēns to nevēlas, tad var neiesaistīt klases audzinātāju, jo jāskatās uz patiesajām attiecībām, nevajag uzspiest bērnam dalīt savas problēmas ar kādu konkrētu cilvēku. Mūsu skolā skolēni zina, ka ar var meklēt palīdzību pie manis un pie skolas psihologa.

Jāņem vērā, ka ir bērni, kuri savu uzvedību un attieksmi maina diezgan ātri, bet ir arī tādi, ar kuriem nepieciešams ilgāks laika periods. Protams, ir arī bērni, kuri savu uzvedību skolas laikā tā arī nemaina, bet mēs varam panākt, lai viņa uzvedība neizskartu otru cilvēku.

Ļoti svarīga ir arī skolēna motivēšana un pārliecināšana par savām spējām, jo ir tādi gadījumi, ka bērns pats atzīst, ka uzvedas neapmierinoši, jo viņam skola ir neinteresanta un mācībās nepadodas. Un, ja ar laiku redzam, ka atzīmes kaut reizi uzlabojas, arī bērnam tas ir gandarījums un viņš saprot, ka skolā var arī mācīties un saņemt labas atzīmes.

7. Kādas ir galvenās problēmas, ar kurām nākas saskarties, risinot mobinga problēmas?

Pats galvenais ir iedrošināt bērnus runāt par problēmām, nebaidīties griezties pie skolotājiem, vecākiem, sociālā pedagoga vai jebkura cita skolas darbinieka. Problēma ir bērnu bailes un neuzticēšanās. Bet varu atzīt, ka tie bērni, kuri kaut reizi ir atnākuši pie manis, labprāt nāk vēlreiz. Galvenais, lai bērni zinātu, kur meklēt palīdzību. Ja ne skolā, tad vismaz izrunājot to mājās ar vecākiem, lai konflikti tiktu risināti.

Otra problēma ir konfidencialitātes neievērošana. Jāatzīst, ka ar pētījumiem esmu secinājusi, ka bērni negrib uzticēties atsevišķiem skolotājiem, jo atzīst, ka viņi jau reiz ir viņu pievīlušī, izstāstot par kādu problēmu citām personām. Šī neuzticība var būt arī nepamatota, jo, protams, skolotāji var pajautāt padomu savam kolēģim. Ar bērniem ir jāstrādā uzmanīgi; nedrīkst pievilt viņu uzticību.

8. Jūsu ieteikumi, ierosinājumi mobinga mazināšanai, novēršanai.

Visiem saviem kolēģiem varu ieteikt būt saprotošākiem un pacietīgākiem. Būtībā šī problēma nav atrisināma, jo katru gadu nāk jauni skolēni, jaunas problēmas, ar kurām ir jāstrādā tālāk. Varam vienīgi kā pieaugušie rādīt bērniem labāku piemēru, vairāk uzklaut viņus un problēmas risināšanā ņemt vērā pašu skolēnu domas un ieteikumus, kā mainīt viņu uzvedību un attieksmi pret citiem skolēniem. Un pat galvenais, šīs problēmas risināšanā nedrīkst aizmirst mobinga „upurus”, jo parasti liela uzmanība tiek veltīta tā izraisītājiem, lai mainītu viņu uzvedību, taču nepieciešams arī darbs ar cietušo.

18.04.2006.

Intervija ar Āgenskalna Valsts ģimnāzijas 9. klases audzinātāju Antru Balodi.

1. Cik izplatīts pēc jūsu domām ir mobings skolā?

Domāju, ka ir ļoti izplatīts. Es pirms šīs darba vietas strādāju kādā lauku skolā un nevaru teikt, ka redzu kādas lielas atšķirības skolēnu attiecībās. Protams, ne jau visi viens otram dara pāri, bet ir bērniem, kuri to dara un ir tādi, pret kuriem tas nepārtraukti tiek darīts.

2. Kādas mobinga pazīmes visbiežāk var novērot?

Domāju, ka visizplatītākā ir apsmiešana, arī aprunāšana, īpaši meiteņu vidū. Pie manis bieži nāk meitenes, kuras ir satrauktas un aizvainotas, jo kāds ir viņas aprunājis aiz muguras. Tā jau tas skolā gadās, viens otru aprunā, bet mēs jau tepat esam, kāds atkal pastāsta atpakaļ un viss jau tiek uzzināts. Ir arī fiziski pāridarījumi, bet tie ir retāk, parasti aizskar ar vārdiem.

3. Kādas tendences ir vērojamas skolēnu uzvedībā?

Nezinu vai var novērot kādas tendences, viss ir tāpat kā bija pirms desmit gadiem. Skolā vienmēr rodas kādi konflikti, skolēni izvēlas ar kuriem draudzēties un kuriem ne, līdz ar to sanāk dažādas domstarpības, interešu konflikti. Skolēni reti kad aizstāv otru, bet ja aizstāv, tad tikai kādu no „savējiem”; par citiem viņiem nav bēda.

4. Kādus pasākumus Jūs veicat, lai mazinātu mobingu skolā?

Parasti mēģinām ar bērnu izrunāties, jo arī tikai izrunāšanās palīdz, jo viņš apzinās, ka nav viens. Piesaistām sociālo pedagogu, ja nepieciešams psihologu, kurš tālāk skatās ko un kā darīt, cik tikšanās nepieciešamas. Es pati savā klasē problēmas mēģinu izrunāt ar bērniem, uzreiz nesūtu pie sociālā pedagoga, jo uzskatu, ka 9. klasē bērni jau ir pietiekoši pieauguši, lai saprastu ko dara un rastu risinājumus dažādām situācijām.

5. Kam vajadzētu uzņemties atbildību par mobinga risināšanu?

Domāju, ka klašu audzinātājiem, jo viņiem ir jāredz konflikts un jāizvērtē vai nepieciešama sociālā pedagoga vai psihologa piesaiste. Sociālais pedagogs domāju, ka nevar uzņemties

atbildību, jo viņš nevar aptvert visas skolas skolēnus. Katras klases audzinātājam ir jāseko līdzi savas klases psiholoģiskajam klimatam un ja nepieciešams jāpiesaista sociālais pedagogs.

6. Kādas ir galvenās problēmas, ar kurām nākas saskarties, risinot mobinga problēmas?

Ar skolēnu neuzticību. Skolēni paši reti kad nāk pie manis ar šādām problēmām, tās es saredzu pati. Iespējams tāpēc, ka es jau tagad audzinu 9. klasi un tad bērniem nepatīk ar problēmām nākt pie skolotāja. Pirms tam esmu audzinājusi arī mazākas klasītes un varu teikt, ka mazāki bērni vairāk nāk pastāstīt par problēmām un nesaskaņām.

7. Jūsu ieteikumi, ierosinājumi mobinga mazināšanai, novēršanai.

Domāju, ka nepieciešams vairāk informēt skolēnus, kas ir mobings. Var jau arī nelietot svešvārdu, vienkārši izskaidrot bērniem, kas ir savstarpējā cieņa un ka tā jāievēro. Skolēniem pašiem jāapzinās sekas, ko rada ilgstoša negatīvi vērsta attieksme pret kādu. Un skolotājiem ieteiktu vairāk sapratnes un iedziļināšanos šajās problēmās.

24.04.2006.

Intervija ar Āgenskalna Valsts ģimnāzijas sociālo pedagogu Dinu Lazdovsku.

1. Cik izplatīts pēc jūsu domām ir mobings skolā?

Tas ir ļoti izplatīts. Jūs taču atceraties to laiku, kad pati gājāt skolā. Domāju, ka nekas arī nav mainījies. Mobings pastāv gan skolās, gan darba vietās. Nevaru pateikt cik procentuāli bērni cieš no mobinga un cik ir to izraisītāju, bet skaidrs ir tas, ka šī problēma ir aktuāla un tāda tā būs tikmēr, kamēr vien cilvēki komunicēsies. Bez konfliktiem nemākam dzīvot; to var novērot ik dienas.

2. Kādas mobinga pazīmes visbiežāk var novērot?

Vispamanāmākās jau, protams, ir fiziskā iespaidošana, bet domāju, ka visizplatītākā ir aprunāšana un apsaukšana. Vismaz pie manis visvairāk bērnu griežas tieši ar šādiem pāridarījumiem. Un jāsaka, ka vārdiski aizvainojumi ir bērniem visaiskarošākie. Ar emocionālo vardarbību ir grūtāk tikt galā, jo to jau mēs, skolotāji, tik bieži neredzam, līdz ar to pāridarītājs to izmanto un pielieto biežāk.

3. Kādas tendences ir vērojamas skolēnu uzvedībā?

Būtiskas atšķirības starp iepriekšējo gadu audzēkņiem un pašreiz esošajiem nevar saskatīt. Protams, katru gadu nāk jauni bērni, bet pamatā vienmēr ir atkal kāds, kurš atļaujas otram darīt pāri, un ir kāds, kas ir upura lomā.

Mūsu skolā, atšķirībā no tām, kurās bērni mācās no pirmās klases, bērni savas attiecības ar vienaudžiem var mainīt. Piemēram, ja viņš pirmās sešas klases ir pavadījis citā skolā un viņš ir izjutis pāridarījumus, viņš atnākot uz jaunu skolu, var mainīt attieksmi gan pret sevi, gan pret citiem, neļaujot pašam sev nonākt līdzīgā situācijā. Bet ir arī tādi bērni, kuri paši atklāj, ka arī iepriekšējā skolā viņam ir bijušas līdzīgas problēmas un arī šajā skolā nekas nemainās. Tad nepieciešams strādāt ar bērna pašapziņu; darbā iesaistām psihologu, bet tikai pēc vecāku piekrišanas.

4. Kādus pasākumus Jūs veicat, lai mazinātu mobingu skolā?

Cenšos palīdzēt risināt jebkuru problēmu, ar kādu skolēns ir griezies pie manis. Jāsaka, ka mūsu bērni labprāt paši nāk stāstīt par savām problēmām attiecībās ar klasesbiedriem. Protams, nāk jau tikai cietēji, bet arī vainīgos atrodam un strādājam arī ar viņiem. Mēs savā skolā darbu ļoti saistām ar psihologu, jo tāda izrunāšanās viņiem ļoti palīdz. Sodu sistēma bieži nedarbojas, tāpēc mēģinām visas problēmas risināt ar uzklausīšanu, izpratni, skaidrošanu un kopīgi meklējam problēmas risinājumus.

5. Vai netraucē apstākļi, ka Jūs esiet gan sociālais pedagogs, gan vēstures skolotāja?

Uzskatu, ka ir tieši otrādi, jo bērni negrib iet pie sveša cilvēka; viņi jau mani pazīst un ir gatavi nākt un izstāstīt savu problēmu. Man atkrīt tā problēma, ka nepieciešams ilgs laiks, lai bērni pie manis pierastu, vispār zinātu, kas es tāda esmu. Teikšu, ka tas nemaz netraucē; tas arī netraucē skolēniem uzticēties man.

6. Kam vajadzētu uzņemties atbildību par mobinga risināšanu?

To vajadzētu uzņemties visiem pieaugušajiem, kas ir apkārt bērnam, veidojoties viņa personībai. Pirmkārt tie ir vecāki, un tad skolotāji. Bet vairāk par skolotāju tieši sociālajam pedagogam būtu jārisina attiecību jautājumi, jo skolotāji bieži vien ir pārāk aizņemti jau ar mācību nodrošināšanu, ka nespēj sevi veltīt vēl kam citam. Turklāt bērni ne vienmēr iet pēc palīdzības pie klašu audzinātājiem.

7. Kādas ir galvenās problēmas, ar kurām nākas saskarties, risinot mobinga problēmas?

Man sākumā bija grūti sagaidīt sava darba rezultātus; mana problēma bija pacietības trūkums. Bet strādājot jau vairākus gadus, saprotu, ka ātrus rezultātus nevar gaidīt. Pirmkārt sociālajam pedagogam jābūt gatavam tiešām šo problēmu risināt un pie pirmajām grūtībām nepamest iesākto.

Problēma, protams, ir arī bērnu neuzticība, bet šie gadījumi manā praksē paliek arvien mazāk, jo parasti izrunājoties, viņi ir gatavi pastāstīt patieso problēmu.

8. Jūsu ieteikumi, ierosinājumi mobinga mazināšanai, novēršanai.

Darbs, darbs un vēlreiz darbs. Un pacietība. Vajadzētu arī vairāk informēt bērnus par šo problēmu, jo ne jau tikai mēs – skolotāji un vecāki – risinām šo problēmu. To risina arī paši bērni, tāpēc nevajag baidīties viņus arī tajā iesaistīt.